

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання
Кафедра міжнародних економічних відносин

Ходико Валерія Ігорівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему «ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ»

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Студентки 6 курсу _____ Ходико В.І.
(номер курсу) (підпис) (ініціали, прізвище)
групи МЕ.мз-01с
(шифр групи)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна магістерська робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____ В.І. Ходико
(підпис) (ініціали, прізвище здобувача)

Керівник Професор, доктор економічних наук _____ М.І. Макаренко
(посада, науковий ступінь) (підпис) (ініціали, прізвище)

Суми – 2021 рік

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної магістерської роботи на тему
«ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ»

студента Ходико Валерія Ігорівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Основний зміст кваліфікаційної магістерської роботи викладено на 50 сторінках, у тому числі список використаних джерел з 95 найменувань, який розміщено на 6 сторінках. Робота містить 4 таблиці і 2 додатки, розміщені на 3 сторінках.

Ключові слова: ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, ЗОВНІШНЯ ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи полягає у виявленні механізму впливу економічної дипломатії на підвищення національної конкурентоспроможності.

Об'єктом дослідження є міжнародні економічні відносини щодо ролі дипломатичної служби в забезпеченні національної конкурентоспроможності.

Предметом дослідження є науково-методичні засади й методичний інструментарій визначення впливу економічної дипломатії на підвищення національної конкурентоспроможності шляхом сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Для досягнення поставленої мети та завдань були використані як загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція), так і спеціальні методи, зокрема, завдяки історичному методу стало можливим з'ясування розвитку економічної дипломатії та МЕВ. Метод аналізу фактологічної інформації дав змогу визначити тенденції співробітництва держав у сфері МЕВ, а також проаналізувати дипломатичний чинник залучення кредитно-

інвестиційних ресурсів в економіку України. Формально-юридичний метод дозволив дослідити структуру й особливості двосторонніх та багатосторонніх угод у сфері економічного співробітництва. Метод порівняння дав можливість проаналізувати місце України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності, а також практику роботи дипломатів різних держав.

Інформаційною базою кваліфікаційної магістерської роботи є матеріали теоретичних та практичних розробок науковців, посібники, збірники наукових праць, матеріали наукових конференцій, фахових та періодичних видань, а також Інтернет-ресурси.

Основний науковий результат роботи полягає у такому:

- 1) авторському визначенні понять «економічна дипломатія»;
- 2) з'ясуванні ролі економічної дипломатії в розширенні зовнішньоекономічної діяльності України;
- 3) наданні рекомендацій із підвищення ефективності діяльності органів дипломатичної служби в сфері міжнародних економічних відносин.

Одержані результати можуть бути використані органами державної влади, зокрема, МЗС, Міністерством економіки, Міністерством енергетики, Офісом залучення інвестицій і т.д., також органами місцевого самоврядування, державними та приватними підприємствами під час формування стратегічних планів щодо удосконалення конкурентних переваг України на зовнішніх ринках, а також при визначенні стратегії міжнародної конкурентоспроможності.

Результати апробації основних положень кваліфікаційної магістерської роботи розглядалися на: Міжнародній науково-практичній конференції «Шістдесяті економіко-правові дискусії» (м. Львів 27.10.2021).

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2021 рік

Рік захисту роботи – 2021 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання
Кафедра міжнародних економічних відносин

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис) (ініціали, прізвище)

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ
(спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»)
студенту II курсу, групи МЕ.мз-01с
(номер курсу) (шифр групи)

Ходико Валерія Ігорівна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Економічна дипломатія як чинник підвищення національної конкурентоспроможності»

затверджена наказом по університету від «29» жовтня 2021 року № 0785-VI

2. Термін подання студентом закінченої роботи 10 грудня 2021 року

3. Мета кваліфікаційної роботи: виявити механізм впливу економічної дипломатії на підвищення національної конкурентоспроможності.

4. Об'єкт дослідження: міжнародні економічні відносини щодо ролі дипломатичної служби в забезпеченні національної конкурентоспроможності.

5. Предмет дослідження: науково-методичні засади й методичний інструментарій визначення впливу економічної дипломатії на підвищення національної конкурентоспроможності шляхом сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах теоретичних та практичних розробок науковців, посібниках, збірниках наукових праць, матеріалах наукових конференцій, фахових та періодичних виданнях, а також Інтернет-ресурсах.

7. Орієнтовний план кваліфікаційної магістерської роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети
Розділ 1: «Теоретичні засади здійснення економічної дипломатії та її значення для національної конкурентоспроможності» — 19.10.2021 р.

У розділі 1 розкрити питання:

- 1) сутність і функції економічної дипломатії;
- 2) історія формування економічної дипломатії;
- 3) види економічної дипломатії та її значення для національної конкурентоспроможності

Розділ 2 «Напрями впливу економічної дипломатії на рівень конкурентоспроможності країни — 19.11.2021 р.

У розділі 2 розкрити питання:

- 1) засоби і стандарти економічної дипломатії в забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності;
- 2) методи та інструменти економічної дипломатії в контексті підтримання конкурентоспроможного розвитку.

Розділ 3 «Економічна дипломатія як чинник підвищення конкурентоспроможності економіки України» — 29.11.2021 р.

У розділі 3 розкрити питання:

- 1) роль економічної дипломатії в розширенні зовнішньоекономічної діяльності
- 2) дипломатичний чинник залучення кредитно-інвестиційних ресурсів в економіку
- 3) зміцнення енергетичної безпеки засобами економічної дипломатії

8. Консультації з роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Макаренко М.І. професор		
2	Макаренко М.І. професор		
3	Макаренко М.І. професор		

9. Дата видачі завдання: 23 вересня 2021 року

Керівник кваліфікаційної
магістерської роботи

(підпис)

М.І. Макаренко

(ініціали, прізвище)

Завдання до виконання одержав

(підпис)

В.І. Ходико

(ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

Вступ	8
1 Теоретичні засади здійснення економічної дипломатії та її значення для національної конкурентоспроможності	11
1.1 Сутність і функції економічної дипломатії.....	11
1.2 Історія формування економічної дипломатії	19
1.3 Види економічної дипломатії та її значення для національної конкурентоспроможності.....	30
2 Напрями впливу економічної дипломатії на рівень конкурентоспроможності країни.....	36
2.1 Засоби і стандарти економічної дипломатії в забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності	36
2.2 Методи та інструменти економічної дипломатії в контексті конкурентоспроможного розвитку.....	38
3 Економічна дипломатія як чинник підвищення конкурентоспроможності економіки України	44
3.1 Роль економічної дипломатії в розширенні зовнішньоекономічної діяльності.....	44
3.2 Дипломатичний чинник залучення кредитно-інвестиційних ресурсів в економіку... ..	47
3.3. Зміцнення енергетичної безпеки засобами економічної дипломатії.....	54
Висновки	60
Перелік джерел посилання	62
Додатки.....	68

Скорочення та умовні позначки

- АСЕАН — Асоціація держав Південно-Східної Азії
- АТР — Азійсько-Тихоокеанський регіон
- ВВП — валовий внутрішній продукт
- ГАТТ/СОТ—Генеральна угода з тарифів і торгівлі / Світова організація торгівлі
- ЕД — економічна дипломатія
- ЕКОСОП — Економічна і соціальна рада ООН
- ЄБРР — Європейський банк реконструкції та розвитку
- ЄС — Європейський союз
- ЗВТ — зона вільної торгівлі
- ЗЕД — зовнішня економічна діяльність
- ЗП — зовнішня політика
- МАГАТЕ — Міжнародне агентство з атомної енергії
- МБРР — Міжнародний банк реконструкцій та розвитку
- МВФ — Міжнародний валютний фонд
- МЕВ — міжнародні економічні відносини
- МЕО — міжнародні економічні організації
- МЗС — Міністерство зовнішніх справ
- МП — міжнародне право
- НАТО — Організація Північноатлантичного договору
- НАФТА — Північноамериканська зона вільної торгівлі
- НЕП — новий економічний порядок
- ООН — Організація Об'єднаних Націй
- ОЕСР — Організація економічного співробітництва та розвитку
- ОПЕК — Організація країн-експортерів нафти
- ПІВ — права інтелектуальної власності
- ПІІ — прямі іноземні інвестиції
- ЮНКТАД — Конференція ООН з торгівлі та розвитку

ВСТУП

Сьогодні, в умовах інтенсифікації процесів інтеграції та глобалізації відбувається посилення економічної взаємозалежності між державами. Це сприяє тому, що важливим елементом міжнародних відносин стає економічна дипломатія. Вона є необхідним та ефективним інструментом забезпечення міжнародної конкурентоспроможності адже спрямована на розвиток торговельно-економічних зв'язків, залучення інвестицій, захист економічних інтересів держави.

Актуальність теми обумовлена тим, що в умовах війни, кризового становища вітчизняної економічної сфери, політичної нестабільності, соціальних проблем та загалом втрати Україною іміджу надійного партнера на міжнародній арені, уміння налагоджувати зв'язки та знаходити союзників набуває особливого значення. Йдеться про мистецтво дипломатії, тобто відстоювання інтересів держави, шляхом взаємодії з іноземними суб'єктами. В свою чергу, захист економічних інтересів є напрямом економічної дипломатії.

В Україні це питання належить до компетенції МЗС та наших дипломатичних агентів, які, для більш успішної реалізації поставлених стратегічних завдань, мають координувати свою роботу із іншими державними органами. Але в нашій державі, на жаль, існує проблема недостатньої кооперації органів державної влади. Спільне бачення та продумані дії, ефективна робота зовнішньополітичних відомств та послідовна економічна політика сприяють стабільному розвитку держави.

Тож, для підвищення національної конкурентоспроможності, нам необхідно постійно взаємодіяти з провідними державами, міжнародними організаціями, бізнесом, встановлювати нові політичні та торговельно-економічні зв'язки, активно включатись в глобальні економічні процеси і т.д.. Ключовим аспектом при цьому мають стати національні інтереси.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить про інтерес дослідників до

даної теми. Питання економічної дипломатії розглядали вітчизняні та зарубіжні вчені. Зокрема, Шаров О., Хасбулатов Р., Фліссак К., Манасеріан Т., Феєр О., Лі Д., Хокінг Б., Баранай П., Гелев І. Мунс С., Щетинин В., Турчин Я., Савойский А., Слободян Н., Мавланов І., Нижник В., Капица Л., Каррон де ла Каррьер Г., Жизнин С., Зонова Т., Грущинська Н., Вульф Ш., Барановська В. та інші вчені. Але стосовно значення дипломатичного чинника в підвищенні національної конкурентоспроможності питання розроблене недостатньо.

Мета магістерської роботи полягає у виявленні механізму впливу економічної дипломатії на підвищення національної конкурентоспроможності.

Виходячи з поставленої мети, основними завданнями роботи є:

- дослідити поняття “економічна дипломатія” та розглянути її особливості;
- охарактеризувати функції та види економічної дипломатії;
- дослідити її історію формування;
- визначити засоби і стандарти економічної дипломатії.
- розглянути її методи та інструменти в контексті конкурентоспроможного розвитку та проаналізувати успішність їх застосування розвиненими державами та Україною на основі рейтингу конкурентоспроможності країн;
- проаналізувати дипломатичний чинник залучення кредитно-інвестиційних ресурсів в економіку України та зміцнення енергетичної безпеки;
- з’ясувати роль економічної дипломатії в розширенні зовнішньоекономічної діяльності України;
- надати рекомендації із підвищення ефективності діяльності органів дипломатичної служби в сфері міжнародних економічних відносин.

Об’єктом дослідження є міжнародні економічні відносини щодо ролі дипломатичної служби в забезпеченні національної конкурентоспроможності.

Предметом дослідження є науково-методичні засади й методичний інструментарій визначення впливу економічної дипломатії на підвищення національної конкурентоспроможності шляхом сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є як

загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція), так і спеціальні методи, зокрема, завдяки історичному методу стало можливим з'ясування розвитку економічної дипломатії та МЄВ. Метод аналізу фактологічної інформації дав змогу визначити тенденції співробітництва держав у сфері МЄВ, а також проаналізувати дипломатичний чинник залучення кредитно-інвестиційних ресурсів в економіку України. Формально-юридичний метод дозволив дослідити структуру й особливості двосторонніх та багатосторонніх угод у сфері економічного співробітництва. Метод порівняння дав можливість проаналізувати місце України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності, а також практику роботи дипломатів різних держав.

Інформаційну базу дослідження становлять матеріали теоретичних та практичних розробок науковців, посібники, збірники наукових праць, матеріали наукових конференцій, фахових і періодичних видань, та Інтернет-ресурси.

Практичне значення результатів дослідження. Одержані результати можуть бути використаними органами державної влади, зокрема, МЗС, Міністерством економіки, Міністерством енергетики, Офісом залучення інвестицій і т.д., також органами місцевого самоврядування, державними та приватними підприємствами під час формування стратегічних планів щодо удосконалення конкурентних переваг України на зовнішніх ринках, а також при визначенні стратегії міжнародної конкурентоспроможності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної магістерської роботи розглядалися на: Міжнародній науково-практичній конференції «Шістдесяті економіко-правові дискусії» (м. Львів 27.10.2021).

1. СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

1.1 Поняття економічної дипломатії та її функції

Невід'ємним елементом зовнішньополітичної діяльності країни у сфері здійснення ЗЕД є економічна дипломатія. Спроби її окреслити робилися багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Деякі з них бачать в ній наукову дисципліну, що вивчає комплекс торгово-економічних відносин та дипломатії, що, будучи взаємозалежними, впливають на зовнішньоекономічну політику держави [17].

Відповідно до загальноприйнятих визначень дипломатії, ЕД є наукою МEB та засобом ведення ЗЕД країни, що є сукупністю невійськових практичних заходів, прийомів і методів, що застосовують враховуючи конкретні умови та характер конкретних задач [91].

Важливо, що історично першою формою зовнішніх економічних контактів була торгівля. Необхідність її регулювання між державними утвореннями привела до появи торгової дипломатії. Втім, внаслідок розвитку МEB і появою нових інститутів торгова дипломатія перестала бути тотожною економічній. А власне "ЕД" ширше поняття зважаючи на її цілі, коло вирішуваних питань і, як наслідок, методи [95].

Взагалі, поняття "економічна дипломатія" рядом науковців, дипломатів та експертів у питаннях МEB, розглядається як багатостороння категорія. В таблиці нижче представлені наступні погляди на це поняття:

Таблиця 1.1 – Категоріальна визначеність економічної дипломатії
(складено автором)

Вчений, наукова праця	Визначення економічної дипломатії
“Короткий зовнішньоекономічний словник”	Специфічна область сучасної діяльності, пов'язана з використанням економічних проблем в якості об'єкта і засобів боротьби і співробітництва в МВ. Як і дипломатія, взагалі, вона є складовою частиною міжнародної діяльності держави; саме зовнішня політика визначає цілі та завдання ЕД [95].
Фліссак К.	1) цілеспрямована активність країни і її органів із реалізації поставлених завдань; 2) інструмент для реалізації цих завдань на певному напрямі; 3) окрема сфера науки теорії МВ [87].
Мавланов І.Р. “Економічна дипломатія на початку ХХІ ст.: виклики і тенденції розвитку”	Це поняття трактується дуже широко. Його питання переходять в предмет економічних, політичних, дипломатичних, стратегічних та інших дисциплін МВ. ЕД є діяльністю державних інститутів із залученням громадських та підприємницьких структур, застосуванням інструментів сучасної дипломатії, використанням двосторонніх і багатосторонніх інститутів для реалізації національних економічних інтересів [64].
Дегтерев І.	ЕД - спільна діяльність дипакторів - держави, громадських і ділових кіл - щодо захисту національних економічних інтересів на міжнародній арені, використовує інструментарій традиційної та сучасної дипломатії, комплекс зовнішньоекономічних інститутів, регіональних і багатосторонніх структур [45].

Продовження таблиці 1.1.

Шаров О.	ЕД - сукупність організаційно-правових інструментів та дій у зовнішньоекономічній сфері та скоординована взаємодія дер-жавних і недержавних структур із метою забезпечення сталого розвитку держави і її економічної безпеки, особливо в умовах глобалізації. При цьому її завдання полягає у досягненні економічних цілей дипломатією, незважаючи на використання економічних важелів задля їх досягнення. Але, дипломатія може застосовувати економічні важелі (наприклад санкції) для досягнення неекономічних (політичних, військових) цілей - і це також можна вважати економічною дипломатією [91].
----------	---

При цьому, кінцева мета ЕД може бути вузькою, як-то підвищення міжнародної конкурентоспроможності, так і глобальною, як розвиток геополітичного впливу [25]. В цілому, ЕД є різновидом дипломатії і включає в себе дипломатію з реалізації економічної політики, які зосереджуються на захисті економічних інтересів країни на міжнародному рівні [95].

Можна виділити такі основні ознаки ЕД:

- належить до сфери МЄВ держави;
- переговори — основний інструмент мирного врегулювання відносин [61];
- інститут держслужбовців - дипломатів, що виконують ряд функцій, передбачених статутом дипломатії держав та ведуть переговори [34].

У сучасній літературі з даної проблематики виділяють 4 напрями ЕД:

- політико-нормативне, що включає вироблення міжнародних правил регулювання світогосподарських зв'язків;
- інформаційно-аналітичне, аналіз і прогнозування ситуації на міжнародних та національних ринках, а також роз'яснення економічних вигод від участі у міжнародних організаціях і блоках;
- техніко-консультативне - надання технічного сприяння і допомоги розвитку;
- фінансово-кредитні операції, що мають чітке цільове призначення.

Тож, ЕД є певною сукупністю системи прийняття рішень, політичної пропаганди та просування інтересів національного бізнесу. І очевидно, що, не існує універсальної стратегії для кожної конкретної країни і ситуації, але аналіз дозволяє визначити, які інструменти просування політичних цілей варто застосувати щоб підвищити національну конкурентоспроможність країни на

етапі її економічного розвитку [53].

Стосовно структури ЕД, то вона включає в себе наступні три елементи:

1. Комерційна дипломатія та діяльність громадських (недержавних) організацій: використання політичного впливу на міжнародну торгівлю та інвестиції, для поліпшення функціонування ринків, для зниження витрат і ризиків транскордонних транзакцій.

2. Структурна політика і двосторонні торговельні та інвестиційні угоди: використання економічних активів для посилення взаємної вигоди від співробітництва і побудови політично стабільних відносин, тобто для підвищення економічної безпеки.

3. Міжнародне співробітництво в рамках роботи міжнародних організацій: формування сприятливого міжнародного політично-економічного середовища для досягнення цілей [95].

При цьому, дослідники виділяють два рівня ЕД: мікроекономічний і макроекономічний. Перша займається підтримкою та просуванням інтересів конкретних підприємств, тобто полягає в індивідуальних діях певних акторів на мікроекономічному рівні. Друга просуває інтереси держави в питаннях інтеграції економіки в світове господарство, займається взаємодією не конкретних суб'єктів, а цілих економік (економічних систем) [45].

Цікаво, що ЕД охоплює вирішення великої кількості питань, таких як безпека, природні ресурси, клімат, енергія, торгівля, фінанси, міграція, інвестиції, глобальний розвиток тощо [25].

Варто також зазначити, що актори ЕД це традиційні актори, які діють в класичній дипломатії, а також традиційні суб'єкти економічних відносин. Серед них - професійні дипломати, зовнішньополітичні відомства, представництва держав в інших країнах (посольства, консульства), а також міністерства економіки і фінансів, сільського господарства та інші. Акторами, чия діяльність характерна виключно ЕД є, наприклад, торгові представництва, в чиї завдання входить представлення зовнішньоекономічних інтересів держави за кордоном.

Крім цього, сьогодні для ЕД характерні і нові типи акторів: неурядові

організації, місцева влада, промислові і торгові об'єднання, а також окремі фірми, інвестори та підприємці [50].

ЕД зв'язана із питаннями економічної політики країни. Сьогодні, дипломати, які працюють в цій галузі, відстежують і аналізують економічну політику країн-партнерів, а також систему прийняття рішень і виробляють рекомендації для своїх урядів, як оптимально працювати на зарубіжних ринках, посилюючи власні позиції. В якості інструментарію ЕД часто використовуються фінансові ресурси, або в якості заохочення, або як обмеження економічної співпраці з метою досягнення конкретної зовнішньополітичної мети. Іноді такі дії називають економічним управлінням держави [53].

Завдання економічних дипломатів за кордоном є універсальними: сприяння вітчизняним економічним інтересам; лобіювання питань експансії власними компаніями; сприяння отриманню інформації та контактам вітчизняних бізнесменів для доступу на іноземні ринки; забезпечення діалогу між бізнесменами та іноземними дипломатами; моніторинг вирішення проблем; організація зустрічей із представниками ділових кіл із метою окреслення наявних проблем; організація економічних заходів (конференцій, семінарів, зустрічей, форумів тощо); надання допомоги у здійсненні економічних місій за кордоном; підтримка у представленні економічних інтересів країни, у т.ч. з використанням можливостей почесних консулів; розробка планів дій сприяння економічним інтересам країни за кордоном; поширення економічної інформації.

Економічний дипломат повинен вчитися аналізувати усі фактори, які впливають на прийняття рішень у своїй країні та за кордоном, насамперед такі: комерційні інтереси сторін; макроекономічний вплив альтернативних політришень; вплив усіх сторін на комерційні, політичні інститути; питання внутрішньої політики, які мають стосунок до ЗЕД; відповідні внутрішні та іноземні (міжнародні) юридичні документи; стан громадської думки (зокрема, вплив ЗМІ). При цьому макроекономічний дипломат (як правило, радник посольства з економічних питань і його служба), опікується узгодженням і підписанням міждержавних угод та конвенцій, офіційними зустрічами та

переговорами, міжнародною міжвідомчою співпрацею, міждержавними проектами, дипломатичним арбітражем і макроекономічним аналізом.

Натомість питання мікроекономічної дипломатії (яка належить до компетенції торговельних представників) охоплюють сприяння розвитку торгівлі та інвестиціям, інформування вітчизняних підприємств про ринкові можливості у країні перебування, мікроекономічний аналіз, збір та аналіз корпоративної інформації, сприяння участі вітчизняних підприємців у виставках та інших ділових заходах, захист власних компаній (антидемпінгові розслідування тощо).

Отже, співробітники Мінекономіки здебільшого зосереджуються на мікроекономічних проблемах, але їх діяльність може охоплювати і вирішення макроекономічних питань, наприклад міжнародні угоди і т.д..

Інструментами ЕД слугують: підтримка торгівлі та інвестицій; створення та просування успішного образу держави; переговори; підготовка робочих документів; аналіз офіційних і ділових відносин (зокрема, в економіці, політиці, законодавстві та МВ); створення міжнародних коаліцій [92].

На підставі ст. 4 ЗУ “Про дипслужбу” й ст. 2 ЗУ “Про засади внутрішньої та зовнішньої політики” можна визначити такі основні принципи ЕД:

- 1) відстоювання національних інтересів України і служіння її народів;
- 2) демократизм і законність;
- 3) пріоритет загальноновизнаних норм та принципів міжнародного права перед нормами та принципами національного права;
- 4) повага до територіальної цілісності іноземних держав;
- 5) невторчання у внутрішні справи держав;
- 6) взаємовигідне міждержавне співробітництво;
- 7) відповідальність за виконання міжнародних зобов'язань [9, 10].

Важливо, що сфера ЕД може охоплювати також політрішення, спрямовані на вплив на експорт, імпорт, іноземні інвестиції, кредитування, діяльність міжнародних організацій тощо. Зокрема, займається економічними питаннями, як-то робота делегацій в організаціях по стандартизації, таких як СОТ [20].

Тож, ЕД використовує повний спектр економічних інструментів держави для досягнення і захисту своїх національних інтересів.

Усе сказане вище дає змогу говорити таке: ЕД є симбіозом економіки та

політики. Адже через посередництво політичних інститутів, які приймають і реалізують управлінські рішення, здійснюється співробітництво та суперництво встановлюються методи розвитку та вдосконалення ринкової економіки.

Цікава думка Ли Д. та Хокінка Б., що в усіх країнах ЕД є ключовим напрямком дипстратегії, і тому держави мають розвивати інтегровану або скоординовану дипломатію. Вона включає безліч суб'єктів і осіб, взятих з декількох урядових міністерств, включаючи МЗС, приватні сектори на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Коли ми думаємо про дипломатію, нам потрібно вийти за рамки МЗС та його посадових осіб в зарубіжних місіях. Більш корисною концепцією є "національна дипломатична система", яка краще відображає різноманітну і складну природу скоординованої дипломатії, якою може керувати МЗС, але в ній беруть участь ті, хто має економічні обов'язки та інтереси всередині і за межами уряду на всіх рівнях управління. Це інші урядові відомства, бізнес та громадські групи. Деякі країни вже розробили нові інституціональні структури в уряді. Наприклад, Австралія, Канада, Фіджі і Маврикій об'єднали свої міністерства торгівлі і закордонних справ в один департамент. В інших країнах, таких як Британія і Чехія створені нові спільні органи для координації та сприяння комплексної дипломатії [26].

Виникнувши багато століть тому у вигляді "торговельної" форми, ЕД поступово перетворилась на окремий напрям суспільної науки й зовнішньополітичної діяльності [91].

Вплив і значення глобалізації сприяв виділенню 4 ключових режимів ЕД: комерційна дипломатія, торгова, фінансова, і консульські візові послуги в зв'язку зі збільшенням міграційних потоків [26].

Водночас для аналізу ЕД потрібно залучати положення різних галузей науки, як-то економічна теорія, теорія МВ, політекономія і диптеорія. В сучасних умовах вона виступає як політикоекономічна категорія, що посідає важливе місце у системі МEB [92]. Як доречно підкреслює В. Нижник вони змінюються внаслідок нових тенденцій розвитку ринкових відносин [65]. Мається на увазі: процеси інтернаціоналізації та глобалізації, транснаціональні

тенденції, інвестиції, глобальна господарська інфраструктура, підвищення залежності держав, наднаціональні системи регулювання світогосподарської діяльності; збільшення кількості суб'єктів МЄВ [94].

Факторами, що забезпечують стабільну економічну ситуацію в державі є ефективна ЕД, надійні відносини, захищена національна валюта тощо [56].

Трохи іншою є думка Фліссака К., який поділяє їх залежно від значення ЕД. Так, як специфічної діяльності держави і її інституцій, це функції:

- захисту державницьких інтересів;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки;
- забезпечення рівних та недискримінаційних умов інтеграції у світове гос-во;
- стимулювання експорту і експортної експансії на зовнішні ринки;
- врегулювання торгівельних протиріч.

Зміст кожної з них проявляється у відповідних видах та напрямках діяльності у зовнішній торгівлі, інвестиційному співробітництві та міжнародній кооперації.

Функціями ЕД - засобу або інструменту для реалізації поставлених завдань є: - представницька (представництво акредитуючої держави в країні перебування); - інформаційна (забезпечення суб'єктів ЗЕД інформацією про події та умови в країнах перебування для співробітництва); - аналітична - проведення в країнах перебування аналізу всіх економічних складових, які мають відношення до експортно-імпортних операцій, руху інвестиційних коштів та трудових ресурсів, проблемних питань та ризиків, перспективних та пріоритетних напрямів ЗЕД); - організаційна - забезпечення просування, реалізації та захисту вітчизняних економічних інтересів, прав її суб'єктів в державі перебування; - презентаційна - проведення презентацій економічного і експортного потенціалу країни, інвестиційних можливостей тощо; - комунікаційна - проведення переговорів, зустрічей з суб'єктами ЗЕД; - заохочувальна - сприяння побудові дружніх відносин із країною перебування; - превентивна - вироблення рекомендацій та заходів із попередження проблемних ситуацій та протиріч з іноземними партнерами.

Функціями ЕД як окремої галузі науки є:

- пізнавальна — вивчення ЕД, її складових, ефективності використання методів впливу на ситуацію в міжнародному економічному середовищі тощо;
- методологічна - розробка методології діяльності із відстоювання інтересів держави, використання новітніх інформаційних технологій;
- нормативна - формування та обґрунтування системи норм поведінки диппредставництв та бізнесових кіл в країні перебування, вироблення заходів із ефективного просування та відстоювання інтересів вітчизняного бізнесу в країнах-партнерах згідно з нормами МП;
- прогностична - дослідження міжнародного співробітництва в динаміці, визначення позитивних та негативних факторів впливу, системи ризиків та загроз, викликів конкуренції, формування прогнозу щодо розвитку експортно-імпоротної діяльності, руху інвестицій, нових ніш на світових ринках [87].

Таким чином, функції ЕД різноманітні і всі вони спрямовані на якнайкращу реалізацію держави, задля забезпечення їй гідного місця в світовому економічному середовищі.

1.2 Історія формування економічної дипломатії

Взагалі, економічну дипломатію неможливо розглядати окремо від традиційної, класичної. Мистецтво дипломатії як метод, що регулював людські відносини зародилось в давнину. Договори між містами Месопотамії датовані 2850 р. до н.е., дипломатичні листи XIV ст. до н.е. між Єгиптом та Ханааном, написи на стінах будівель майя свідчать про те, що стародавні міста обмінювались дипломатами [78]. За словами теоретика дипломатії Г. Нікольсона, в XVI ст. вважали, що янголи — це перші дипломати, посли між небом і землею. Але ще в доісторичні часи племена домовлялось про перемир'я чи обмін полоненими. Тоді ж, для захисту посланців виникли правила та привілеї, які поступово трансформувались у звичаї та привілеї сучасних дипломатів [88].

Звичайно, історично дипломатія грала важливу роль в сфері зовнішніх економічних відносин. Так, для того щоб товари і купці могли вільно пересуватися, держави повинні були підписувати угоди про захист торгівлі.

У документі 1750 р н.е., що регулював статус ассірійських купців у місті Телль-Лейлан, містяться свідчення про наявність розвинених фінансових і правових норм міжнародної торгівлі. Навіть на ворожій території торговці мали імунітет. Таким чином, в існуванні ЕД немає нічого нового [77].

Дипломатія і торгівля завжди були пов'язані. Торгівля розвивалася під впливом важливих історичних подій: хрестових походів, монополії Венеції, падіння Візантійської імперії. Досить згадати кілька дат: 1241 р. - заснований Ганзейський союз, 1497 р. - Васко да Гама досяг Індії, 1537 р. - португальці заснували Макао, 1496 р. - Італія заснувала перше консульство в Леванте. Ці дати - етапи розвитку світової торгівлі [88].

Цікаво, що власне слово "дипломатія" грецького походження. Так називались здвоєні дощечки - "diploma", які давали посланникам в якості вірчих грамот і підтверджували їх повноваження в країні перебування [85]. А от слово "дипломатія" стали вживати в XVII ст. Перший випадок - 1645 р. Англія. У 1693 р. німецький вчений Г. В. Лейбніц опублікував "Звід дипломатичного права", де вперше вжив слово "diplomaticus" - дипломатичний, який має відношення до МВ. Заслуга у вживанні поняття "дипломатія" в тому значенні, яке ми надаємо йому тепер, належить французькому дипломату Франсуа де Кальєру, який опублікував в 1716 р. свою книгу "Про спосіб ведення переговорів з государями", і дипломатію розглядав як науку і мистецтво, засновані на теоретичному підході і високих моральних принципах. Книга була надзвичайно популярною, це стало новацією, оскільки до того дипломатія була професією, для якої хитрість і обман вважалися нормою [88].

Класична ж дипломатія відповідає італійській моделі розвитку і сформувалася на основі міждержавної торгівлі після підписання в 1648 р. Вестфальського мирного договору, який визначив характер європейських МВ на кілька століть. У 1737 р. фр. дипломат - А. Пеке в трактаті "Міркування про

мистецтво переговорів, або Прекрасний посол" вперше ввів поняття "дипкорпус" і розширив уявлення про дипломатію і функції дипломатів, наголосивши на їх моральних якостях.

Таким чином, сутність поняття "дипломатія" зазнала еволюції: від хитрості і обману, до мистецтва вести переговори у зовнішніх зносинах, а пізніше - до ототожнення з міжнародною політикою державних лідерів і закордонних представництв по вирішенню зовнішньополітичних питань [53].

Найчастіше дипломатія охоплювала двосторонні відносини (торгівельні та прикордонні угоди). Це досі поширена форма дипломатії [19].

Савойський А. стверджує, що дипломатія як явище пройшла еволюційний шлях розвитку від "примітивної" ще до нашої ери в Індії, Китаї та Єгипті до дипломатії античних Греції, Риму та Візантії, і значно вплинула на інші держави, особливо міста-республіки на Апеннінах, що мали між собою тісні економічні зв'язки (Венеція, Генуя, Мілан, Рим, Флоренція) і Савойю. Грецька дипломатія застосовувала обман. Дипломатія Стародавнього Риму - силу. Візантія перейняла негативне і цей спадок отримали італійські міста [78]. Це все вплинуло на формування комерційної концепції дипломатії, в основі якої - розумний торг між людьми. Дипломатія здорового глузду - це винахід середнього класу", - писав відомий теоретик дипломатії Е. Сатоу [88].

Сучасна дипломатична система виникла в епоху Відродження, в період формування держав нового типу. В XIV ст. на півночі Італії створені перші посольства. З цього часу економічні інтереси держав і їх правителів стають важливою частиною роботи зовнішньополітичних відомств і постійних послів-резидентів. Найбільш поширеною формою ЕД було просування товарів [36].

Цікаво, що історично консульства виникли насамперед для забезпечення торгових інтересів. В епоху хрестових походів у консула з'являються також адміністративні і судові функції. У текст договору включався пункт про свободу дій для комерсантів і місіонерів, а також принцип екстериторіальності, непідсудності європейців місцевим судам і розгляд їх справ консулами [77].

Поступово, торговельні відносини між народами розширювалися,

дозволяючи говорити про економічну глобалізацію. Зокрема, Флісак К., вказує, що основи дипломатії спрямованої на вирішення політичних і економічних проблем стратегічного характеру, були сформовані ще в XV-XVII ст. [87]. У 1683 р. італійський вчений Д. Монтанарі в дослідженні "Про природу грошей" писав: "Зносини народів між собою поширилися по всій земній кулі так, що весь світ став майже одним містом, в якому відбувається безперервний ярмарок товарів, де кожна людина, сидячи вдома, може за допомогою грошей купувати і насолоджуватися всім, що виробляється землею, тваринами і людською промисловістю. Дивний винахід" [77]. До речі, дуже актуальне висловлювання.

Протягом усієї світової історії економічні інтереси визначали політику країн щодо сусідів і заморських територій. У свою чергу, завоювання нових земель завжди мали на меті збільшення національного багатства і розширення володінь. Економічні інтереси досягались за допомогою методів політичної боротьби, а часто і використання військової сили.

У той же час, слід чітко простежувати взаємозв'язок політики і економіки: сильні економічні позиції традиційно забезпечували політичне панування і можливість диктувати свої умови. Із розвитком МЄВ розширювалось коло інтересів виробників, які прагнули завоювати зовнішні ринки [53].

Тож, ЕД виникла не відразу. Пройшли сотні років, перш ніж вона перетворилася в самостійну область теорії і практики МВ. Дослідник і політолог Т.В. Зонова, наприклад, також ототожнює її з торгівлею. Фр. вчений і дипломат Г. Каррьер також дотримується думки про те, що ЕД існувала здавна, як торгова, а тепер оновилася [62]. А економіст Д.А. Дегтярев пов'язує її виникнення в сучасному розумінні лише з кінцем XIX ст., коли в МЗС європейських держав почали з'являтися торговельні відділи та комерційні аташе. В будь-якому разі, в історичній ретроспективі ЕД зобов'язана і примітивному обміну товарами, і розвитку торгівлі, МВ, держави і політики [78].

Саме XVI ст. вважається - перехідним етапом до капіталізму і початком епохи інтернаціоналізації світу і активної дипломатії. Після відкриття Америки, Китаю та Індії товари в Європу доставлялись з найвіддаленіших куточків світу.

При цьому купці поєднували торгові функції з військовими, створюючи приватні військові підрозділи для охорони своїх володінь і нових завоювань. Якщо спочатку банківською сферою опікувались італійські та нідерландські підприємці, то пізніше - Англія та Франція. Величезна роль в колонізації Азії і Нового Світу належала Ост-Індській і Вест-Індській компаніям. Експансія в далекі країни підтримувалася королівською владою, але основне фінансування і фактичну участь здійснювали торговці, промисловці, банкіри. Вони вступали в бізнес-контакти із урядами і підприємцями, вели торгові переговори [88].

Торгівельні відносини між державами не могли розвиватися на візитах окремих консулів. Назріла необхідність вивчати ринок, захищати інтереси промисловців за кордоном. Для зменшення втручання у внутрішні справи, було прийнято ряд заходів спрямованих на обмеження розвідувальної діяльності. З тих пір, на думку Г. Нікольсона і В.І.Попова, дипломатія століттями мала виключно політичний характер. Дипломати стали цуратися торгових відносин. Вважалося, що посольство представляє державу, а не промисловців, що дипломати не займаються питаннями торгівлі - це справа купців.

Французький мислитель XVII ст. Е. Крюс відводив дуже важливу роль міжнародній торгівлі, вважаючи, що купець корисніший за солдата. Він закликав до будівництва доріг, встановлення єдиної системи мір і ваг, грошової системи. Саме розвиток товарно-грошових відносин в Європі послужив поштовхом зародження політекономії (вперше термін ввів А. Монкретьеном 1615 р. (Франція)) яка пізніше стала окремою наукою завдяки А. Сміту (Шотландія) і Д. Рікардо (Англія). На думку Г. Каррьера, це були перші камені ЕД [78].

Торгова дипломатія відіграла значну роль у Франції Людовика XIV. Виснажена війнами скарбниця потребувала поповнень. Фінансист і радник короля Ж. Кольбер став розвивати комерційну дипломатію [77]. Тоді виникла ідея, що торговельні зв'язки можуть стати засобом припинення міжнародних конфліктів. Паризький договір 1763 р., між Англією та Францією із Іспанією, як і інші мирні угоди того періоду, закріпив Вестфальську систему МВ в Західній Європі. Це дало поштовх до розвитку ЕД - явища на міжнародній арені. XVIII

ст. проголосили "епохою торгівлі", яка прийшла на зміну епосі війн [78].

Швидкий економічний розвиток, стрімке зростання капіталістичних відносин, колоніальне протиборство країн Європи в XVIII ст., а головне, злиття інтересів політики і економіки держави - все це стало прообразом ЕД. Вільям Пітт-старший заявляв, що британська політика - це британська торгівля. ЗП та міжнародні торговельні відносини стали єдиним цілим.

А підписаний 9 червня 1815 р. Заключний акт Віденського конгресу містив статті, які стосувалися економічних взаємовідносин між європейськими країнами. Були встановлені правила збору торгових мит при перетині сухопутних кордонів і судноплавства по прикордонним і міжнародним річкам, визначалися принципи вільного судноплавства. Ці нововведення стали нормою МП й надовго увійшли в дипломатичну практику [27].

Промислова революція, розвиток банківської системи, ринкова конкуренція, торгівля сировинними товарами, інвестиції надавали економічним проблемам держав XIX ст. особливої гостроти. Економічна експансія стала розглядатися як свідчення національної величі. Все більша увага приділялася проблемам колоніальної торгівлі. Так, Прудон, який вважав, що ера політики закінчилась і настав час економіки, покликаної перемогти політичні конфлікти і суперництво, писав в 1851 р.: "Більше немає національності, батьківщини в політичному сенсі цих слів. Політекономія стала королевою нашого часу" [77].

Поступово в Європі за допомогою дипломатів створювалися численні торгові компанії, визначалися сфери впливу одних держав над іншими, домовлялися про надання ексклюзивних прав на експлуатацію надр. З початком глобалізації, в епоху колоніальних захоплень, відразу за військами колонізаторів йшли торговці, а дипломати поспішали закріпити за метрополією нові придбання в формі концесійних угод або договорів.

“До другої половини XIX ст. світ був об'єднаний економічно, як ніколи раніше, - характеризують цей період американські історики. - Кожен регіон мав спеціалізацію, був створений світовий ринок. Товари, послуги, гроші, капітали, люди переміщалися, незважаючи на кордони. Товари продавалися за

уніфікованою світовою ціною. Це був триумф нерегульованого капіталізму”. Відсутність загальних “правил гри” на світових ринках змушувала компанії звертатися до уряду. Все це свідчило про зростання впливу держави на зовнішньоекономічні зв'язки і економічний характер дипломатії [78].

У 1850 р. в ході реформи зовнішньополітичного відомства Сардинського королівства в ньому було створено управління з комерції та консульських справ. Ця структура в 1861 р. лягла в основу МЗС об'єднаної Італії. У 1865 р. британці заснували комерційний департамент з корпусом комерційних аташе. Такі структури виникали у Франції, Німеччини, Австро-Угорщини, Іспанії та Бельгії. Торговельна та фінансова політика поступово перетворювалася на складову частину професійної дипломатії [77].

Таким чином, як зазначає Фліссак К., в ХІХ ст. “шлюбна дипломатія” та спадщина уже не були такими вагомими. Першорчерговими стають економічні питання [87]. Політичні кордони в Європі збіглися з економічними [77].

На поч. ХХ ст. головним стає фінансовий капітал. На дипломатію впливають монополістичні об'єднання, банки, біржі. Дипломати стають фінансовими посередниками. Концесія, позика, фін.контроль, так звана “безкоштовна допомога” для контролю та впливу в майбутньому тощо стають звичними інструментами ЕД [87]. Голова МЗС Великобританії лорд Пальмерстон говорив: “Англійська зовнішня політика повинна забезпечити право голосу комерсантам”. А Бельгії: “Коли наша промисловість шукає ринки збуту, наші представники за кордоном мають прокладати дорогу нашій торгівлі”.

Урядова дипломатія була покликана укладати торгівельні угоди і активну підтримувати підприємців. Уряди використовували свій вплив для чинення тиску на товарні ринки та ринки капіталів в дипцілях [77].

В ході двох світових воєн роль дипломатії та економічного співробітництва особливо зростала. Закупівля озброєнь, амуніції, постачання продовольства і інші питання політики і економіки постійно перебували в центрі уваги урядів і зовнішньополітичних інститутів насамперед воюючих держав. У цей період міжнародна політика різко економізувалася [78].

У роботі Генуезької економічної конференції (10.04 - 19.05.1922 р.) взяли участь представники 30 європейських країн, Японії та британських домініонів - Австралії, Індії, Канади, Нової Зеландії та Південної Африки. Ініціатором конференції був британський прем'єр Д. Ллойд-Джордж, який визначив мету цього заходу: "розглянути відновлення економічної Європи". З того часу економічні проблеми постійно привертали увагу світової дипломатії [91].

В Європі міжвоєнного періоду зростає роль багатосторонньої дипломатії. На економічній конференції під егідою Ліги Націй європейські уряди приступили до перетворення двосторонніх торговельних угод в багатосторонні. Банк міжнародних розрахунків займався переказом коштів, стягнутих з переможеної Німеччини. Юридичні норми, зафіксовані міжнародними угодами, і відповідні міжнародні механізми заклали для ЕД міцний фундамент [77].

Після 1945 р. гостро постала проблема відновлення світової економіки. Суспільство усвідомило безперспективність військових методів досягнення економічного і політичного панування [88]. На валютно-фінансовій конференції 1944 р. в Бреттон-Вудсі вирішено створити нові економічні і фінансові інститути. МВФ мав на меті сприяти міждержавному валютному співробітництву, врегулюванню валютно-розрахункових відносин між країнами, підтримці курсу валюти. МБРР в якості кредитного інституту забезпечував проведення в життя плану Маршалла. У 1947 р. було підписано ГАТТ, спрямовану на лібералізацію обміну. В основу її створення покладений принцип відмови від дискримінації, що означало повернення до концепції найбільшого сприяння. На постійній основі стала функціонувати ЮНКТАД [77].

Через холодну війну попит на ЕД ще більше зріс. Питання торгівлі і фінансів стали звичними в роботі дипломатів. Вирішувались такі проблеми, як міжнародне валютно-кредитне співробітництво (1950-1960 рр.), нафтоенергетична криза (1970) та необхідність формування НЕП. Світ потребував рівноваги і вирішення макроекономічних проблем. Вільний товарообмін, конвертація грошових валют, ринкові відносини. Підвищенню значення ЕД помітно сприяли глобалізаційні процеси [91]. З'явилися нові

методи, інструменти та організації, що дозволяють досягати тих же цілей за допомогою так званої "м'якої сили". Такою стала ЕД ХХ ст., політичний фактор якої завжди залишався при цьому досить сильним [78].

В сучасних умовах економічна глобалізація сприяла зростанню значення ЕД й її ролі в якості основного фактора формування ЗП. В 1990х рр. розширилось регіональне співробітництво. Активізувалась робота ЄС, МЕРКОСУР, АСЕАН тощо. Саме регіональні торгові та інтеграційні угоди є найбільш поширеним інструментом ЕД. Спільні інтереси держав дозволяють швидше відкривати ринки, лібералізувати економіку, просувати національні інтереси та залучати політичних союзників.

В період після 2010 р, почастишало підписання крос-регіональних угод та угод за участю країн з різним рівнем економічного розвитку.

Сьогодні основні чинники ЕД — це універсальність, гнучкість і активна участь бізнесу. Його інтереси як основного джерела доходів держави і робочих місць вимагають, щоб зусилля всіх державних відомств були націлені на всебічну підтримку на всіх рівнях, а також на підтримку політичної стабільності та усунення загроз військових конфліктів. Методи ЕД діляться на 2 групи: 1) підтримка інтересів окремих компаній або галузей; 2) нац. інтересів в цілому [53].

Фактично в сучасному вигляді ЕД зародилася протягом минулих 50 років, коли вплив економіки на політику став особливо відчутним.

Світовий економічний порядок за останні роки зазнав значних змін. Намагаючись якнайшвидше відновити власні економіки, провідні держави утворили міжнародні фінансові установи (МФО) та ГАТТ - яка стала СОТ у 1995 р. , а потім на всі континенти поширила свою діяльність також ОЕСР [78].

Внаслідок глобалізації ці організації еволюціонують в напрямку універсальності. Створюється мережа зобов'язань, в якій кожен учасник пов'язаний з іншими, усі підкоряться спільно виробленим правилам. Держави поставлені в жорсткі рамки в області міжнародної торгівлі: вони не можуть робити односторонні дії, не передбачені угодою, вдаватися до реторсії, прямих санкцій, відмовитися від виконання зобов'язань [77]. Проблеми та кризи

зумовлюють трансформацію МВ. На сьогодні існують дві протилежні тенденції: конкуренція та розподіл сфер впливу; міжнародна кооперація і створення міжнародних організацій різного рівня. Держава залишається важливою, але збільшується кількість акторів, змінюються їх можливості та засоби. Межа між зовнішньою і внутрішньою політикою поступово зникає. Внутрішні економічні проблеми можна вирішити на міжнародному рівні [43].

Тож можна говорити, що особливістю ЕД в ХХ-ХХІ ст. є активна діяльність МЕО — ГАТТ-СОТ, ЄБРР, МВФ, організацій зі стандартизації та сертифікації, Міждержавних економічних організацій регіонального і наднаціонального типу тощо [87]. Практично в усіх сферах.

Г. Каррьер ці організації класифікує так:

1. Форуми, що сприяють проведенню зустрічей, обміну інформацією та досвідом, Їх кошти та втручання обмежені. Це: ОЕСР, ЮНКТАД.
2. Інститути, які мають чітко виражені цілі і значні кошти. СОТ, МВФ, МБРР, різні банки розвитку, фонди з автономним статусом - ФАО та ін..
3. Постачальники послуг, виконавчі агентства - МАГАТЕ.
4. Вузькоспеціалізовані організації - Міжнародна організація стандартів.
5. Окремо - організації ЄС, бо ЄС не є зовнішньою організацією по відношенню до своїх членів, як в інших міжнародних організаціях [62].

В основному це специфічні інститути, які відстежують економічну ситуацію різних країн і розробляють стратегію, націлену на виконання завдань, непосильних дипломатичним структурам державного рівня [87].

Цікаво, що в фінансових організаціях, зокрема, в МВФ, є така система прийняття рішень. При голосуванні враховується розмір фінансового внеску, відповідно кожна держава має кількість голосів, пропорційну внеску.

Економіка займає все більше місце і в області безпеки держав. Міць країни тепер безпосередньо залежить від рівня ВВП і конкурентоспроможності її товарів. ЕД, звичайно, це не вся дипломатія, але дипломатія більше не ігнорує економічні проблеми [77]. Світ став взаємопов'язаним, розширився обмін товарами, послугами та інвестиції значно зросли. Питання миру, безпеки,

розвитку, клімату стають глобальними. Влада переходить від традиційних структур до неформальних форумів наприклад, G20. Правила СОТ поступаються місцем двостороннім угодам [25].

Предметом міжнародних переговорів стало питання про укладення конвенцій з уникнення подвійного оподаткування, корупція, угоди із захисту інвестицій, охорону інтелектуальної власності і т.п. В умовах зростаючої конкуренції економіка окремих країн і їх законодавча база опинилися під тиском. Ситуація ускладнюється тим, що, незважаючи на залучення в економічну взаємодію все більшого числа країн, найважливіші рішення досі приймаються невеликою кількістю держав. Це: "G5" (США, Японія, Німеччина, Франція і Великобританія); "G7" (+ Канада і Італія) тощо [77].

На сучасному етапі розвитку ЕД спирається на три моменти: державний та міжнародний досвід, прийоми традиційної дипломатії; матеріальні, фінансові та науково-технічні ресурси; інститути та інфраструктури ЗЕД [78].

Також, збільшується кількість країн-членів організацій (на момент створення СОТ в 1995 р її членами були 125 держав, сьогодні їх кількість збільшилася до 164). Крім того, реформуються інститути багатосторонньої ЕД. Збільшується взаємодія різних організацій і форумів. Так, СОТ взаємодіє з МВФ, Світовим банком, ООН, ЮНКТАД і іншими. Збільшується рівень публічності та прозорості ЕД, відкритістю для ЗМІ та розміщенням інформації на офіційних сайтах міжнародних організацій [56]. Таким чином, сьогодні ЕД є найважливішим засобом зовнішньої політики.

Тож, міжнародне середовище від періоду зародження ЕД до наших днів суттєво змінилось. Економічна дипломатія розвивалася: удосконалились її методи, розширювалася ресурсна база, створювалася відповідна інфраструктура. Головною її особливістю стало злиття політики і економіки держави при здійсненні її зовнішньополітичної діяльності задля забезпечення стратегічних та економічних інтересів дипломатичними засобами.

1.3 Види економічної дипломатії та її значення для національної конкурентоспроможності

Економічна дипломатія є багатогранною. Її можна класифікувати за різними ознаками. ЕД включає ряд видів, які відрізняються сферами застосування, характером і змістом вирішуваних завдань, специфікою методів та засобів дипвпливу, іншими економічними ознаками і особливими рисами. Але при цьому, усі ці види та підвиди тісно взаємопов'язані [79].

Цікавою є думка О. Шарова, який розрізняє ЕД відповідно до напрямів економічної діяльності. При цьому наголошує, що найважливішою є історично перший її вид — це комерційна чи торгівельна дипломатія. Зважаючи на той факт, що торговельні угоди - перший суто економічний об'єкт дипломатії. Наступним видом була дипломатія інвестиційна чи фінансова, яка займалась зовнішніми фінансовими відносинами (боргові, інвестиційні, податкові).

Важливе значення мають також енергетична дипломатія, яку використовують для узгодження проблем видобутку, транспортування і використання ресурсів. Близька до неї екологічна дипломатія, яка займається захистом навколишнього середовища, питаннями кліматичних змін і зменшення негативних наслідків цього процесу. Виділяють також продовольчу дипломатію, що зосереджується на сфері продовольчої безпеки держав. Внаслідок інтернаціоналізації та загострення проблем суспільно-економічного життя з'являються нові напрями ЕД. Фахівці виокремлюють такі її підвиди [92]. Це авіаційна, арктична, атомна, військова (в тому числі, військово-морська), гуманітарна, космічна, морська, транспортна, туристична, фінансова (в т.ч. інвестиційна, кредитна, інвестиційно-кредитна, боргова), енергетична (у т.ч. нафтова, газова, нафтогазова, енергоресурсна) дипломатія [78]. При цьому особливого значення на сучасному етапі набувають енергоресурсна і арктична дипломатія [79]. Слід зауважити, що до цього списку необхідно ще додати дипломатію монетарну або

валютну (дипломатія фунта стерлінгів, долара, євро, юаня та ін.) - як різновид фінансової дипломатії на глобальному економічному рівні [78].

За інституціональною належністю виокремлюються:

- офіційна дипломатія - її здійснюють державні органи (дипвідомства, ін. держустанови (міністерства економіки, фінансів і центральний банк);
- корпоративна дипломатія, здійснюють великі корпорації (багатонаціональні компанії, їх асоціації, союзи і т.і.). При цьому, якщо корпорації та державні установи чи міжнародні організації взаємодіють - це "бізнес-дипломатія";
- міжрегіональна, або парадипломатія (здійснюється регіональними, місцевими органами влади паралельно з офіційною дипломатією);
- громадська/публічна дипломатія. Її здійснюють представники неурядових громадських організацій. Але вони є ЕД, якщо вирішують економічні питання. Інакше їх розглядають як види культурної, гуманітарної дипломатії і т.і. [92].

Крім того, за масштабом вирішуваних проблем можна говорити про дипломатію макро- та мікроекономічну. Перша стосується глобальних і міждержавних економічних відносин. Друга - сприяє задоволенню інтересів індивідуальних господарюючих суб'єктів ЗЕД чи галузей. Іноді виділяють мезоекономічну - полягає у комплексному підході до вирішення проблем всіх рівнів [92].

Також в контексті цього питання потрібно сказати, що ЕД здійснюється на певних рівнях. Залежно від кількості учасників, характеру їх взаємодії можна виділити такі види: 1) багатостороння; 2) плюрілатеральна; 3) двостороння [41].

Багатостороння дипломатія в основному реалізується через ООН. Ця організація фактично задає "правила гри" економічної дипломатії всіх країн. Глава IX Статуту ООН називається "Міжнародне економічне і соціальне співробітництво", де прописано, що ООН сприяє: 1. підвищенню добробуту, повної зайнятості населення та умов економічного і соціального прогресу і розвитку; 2. вирішенню міжнародних проблем в області економічної, соціальної та ін .; міжнародному культурному та освітньому співробітництву; 3. загальній повазі і дотриманню прав людини і основних свобод для всіх [1].

Наступні статті Статуту стосуються створених відповідно до установчих

документів інших організацій (ЕКОСОП) в даній області. Ці положення є стандартом, яким мають відповідати сучасна політика і дипломатія. У той же час у кожної країни є свої національні інтереси, які часто суттєво відрізняються від інтересів партнерів. При цьому стандарт ООН ніби застерігає від використання неналежних засобів [22]. До інших важливих органів багатосторонньої дипломатії відносяться: СОТ, ЮНКТАД, ОЕСР, МВФ, Світовий банк тощо.

Але багатостороння ЕД має і ряд проблем: 1) адміністративно-технічні - участь всіх зацікавлених країн в переговорному процесі (через нестачу фінансових і кадрових ресурсів, відсутність постійного представництва при міжнародних організаціях). 2) імплементаційні - труднощі інституційної та правової адаптації вимог через нестачу фінансових ресурсів, складності реформування законодавства. Тому міжнародним організаціям необхідно надавати допомогу державам. 3) еволюційні — різний рівень розвитку, різні підходи до переговорів, тому перед багатосторонньою дипломатією стоїть проблема їх поєднання [41].

Стосовно плюрілатеральної дипломатії, то вона акцентує увагу на специфічних регіональних проблемах. Але необхідно відзначити, що від регіональної відрізняється тим, що перша може ставити питання міжрегіонального розвитку. Плюрілатеральна дипломатія здійснюється на рівні інтеграційних об'єднань і об'єднань інтеграційного типу, де ЕД, спрямована на складний процес пошуку компромісів, взаємних поступок при формуванні спільного ринку, економічного союзу. Найбільш складним і конфліктним є переговорний процес, коли мова заходить про передачу ряду повноважень наднаціональним органам і втрати частини національного суверенітету. Саме тому більшість інтеграційних об'єднань не йдуть далі формування ЗВТ [56].

В даний час, за даними СОТ і Світового банку, в світі налічується близько 40 міждержавних об'єднань інтеграційного типу [41]. Найбільш успішним є ЄС. В американському регіоні - НАФТА. Серед інтеграційних угруповань Центральної і Південної Америки виділяється МЕРКОСУР. Найстаріше в АТР інтеграційне об'єднання — АСЕАН. При цьому, вони не ставлять за мету власне інтеграцію, вони взаємодіють з конкретного питання, в процесі реалізації

певного проекту або ж відбувається так зване об'єднання "економік". Прикладами таких об'єднань є: організація АТЕС, ШОС, Рада держав Балтійського моря, Арктична рада, ОЧЕС, ОАД і т.п. [56].

Крім блокової ЕД реалізується в рамках інтеграційних і квазіінтеграційних об'єднань, існують інші формати плурілатеральних дипломатії, як-то "трійки", "четвірки", які об'єднують держави, що мають спільні інтереси [41].

Дедалі більшого поширення набувають різні неформальні саміти і неурядові інститути, які сприяють офіційній дипломатії. Так, допомогу загальноазійському інтеграційному процесу надають неурядові організації, як Тихоокеанська економічна рада і Баоський Азійський форум. Також важливим напрямком плурілатеральних дипломатії є торговельний. Прикладом може служити діяльність ОПЕК з регулювання світового нафтового ринку [56].

Отже, плурілатеральна ЕД реалізується в різноманітних формах. Причому часто вони одночасно співіснують в тому чи іншому регіоні [41].

Щодо двосторонньої дипломатії, то часто вона є дієвішою ніж перші два види. Адже вона є набагато більш гнучкою, оскільки не вимагає численних погоджень різних сторін. Двостороння дипломатія доповнює інші, є основою для подальших домовленостей на багатосторонньому та плурілатеральних рівнях, проводить в практичну площину їх результати [56].

На сучасному етапі вона має низку специфічних рис: 1) займається не тільки питаннями торгово-економічного співробітництва, а спрямовує зусилля на формування ефективного середовища для його розвитку (укладаються угоди про стратегічне співробітництво). 2) частіше використовується як інструмент вирішення проблем, які не були врегульовані на інших рівнях. 3) в порядку денному двосторонніх переговорів зростає число питань, які виходять за рамки двостороннього співробітництва. Наприклад, розробляються спільні проекти з третіми країнами. 4) взаємодіють не тільки держави одного регіону, а й географічно віддалені. 5) поняття стало умовним, адже часто однією зі сторін виступає інтеграційне об'єднання, або ж обидві сторони є об'єднаннями держав [41].

У сукупності двостороння, плурілатеральна і багатостороння дипломатія

утворюють ефективний механізм управління глобальними процесами, як в інтересах окремих країн, так і всього світового співтовариства в цілому. І найважливішим завданням ЕД кожної держави є вибір найбільш вигідного напрямку політики країни на двосторонньому, регіональному і світовому рівнях [56].

ЕД сьогодні відіграє надзвичайно важливу роль в МВ. Китайський лідер Син Цзиньпін говорив: "Економічний інтерес допомагає забути дипломатичні непорозуміння" [43]. І головна її заслуга у тому, що за рахунок задоволення економічних інтересів держав, ЕД здатна зменшити протиріччя між країнами.

Її важливу роль для національної конкурентоспроможності підтверджують більшість країн світу. "90% всієї дипломатичної роботи складається з економічних питань" - говорить Міністр закордонних справ Японії С. Окіта. Це підтверджує особливе її значення у зовнішній політиці [89]. Не можна не погодитись з поглядом французького економіста і дипломата Г. Карр'єра щодо ключової функції ЕД у забезпеченні економічної безпеки держав, і що вона загалом сприяє стабільності глобальної економічної системи [44].

Як слушно зазначає, Н. Грущинська Н., місія ЕД окреслюється її функціями, які спрямовані на захист економічних інтересів, розвиток торговельно-економічних зв'язків, залучення інвестицій; інформування органів державної влади, надання висновків та рекомендацій і т.д. [43].

Як особливий вид дипломатії, вона знаходиться в області перетину зовнішньої політики, зовнішньоекономічного курсу і ЗЕД держави. Вона унікальна в тому плані, що використовує можливості традиційної дипломатії і бізнесу в досягненні одночасно зовнішньоекономічних і політичних цілей. Фактично, держава, відстоюючи економічні інтереси використовує свої внутрішні ресурси, традиційні прийоми і методи дипломатії, її інфраструктуру і інструментарій, а також сучасні інформаційні засоби шляхом публікацій та виступів [78].

ЕД стосується не лише глобальних диппрограм, які впливають із таких процесів ринкової інтеграції, як переговори щодо світової економіки, угоди про ПІВ, про електронну комерцію, транснаціональні фінансові переговори, а також зі змінами в дипломатії і особливо з появою нових її форм, нових акторів,

офіційних та неформальних структур [26]. Тож, ЕД не лише допомагає вирішити поточні завдання, а й впливає на характер оцінок віддалених економічних перспектив. Крім того, вона є фундаментальним антикризовим інструментом, тому що спрямована саме на втілення економічних інтересів держави [43].

Барановська В. підкреслює, що є фактори зростання важливості ЕД в ЗЕД держав. Найголовніші це: глобалізація та інтернаціоналізація, інтеграційні процеси, інноваційність економіки, посилення залежності національних економік від інвестицій та технологій, їх відкритість та взаємодія тощо [35].

Загалом, статус ЕД в системах практично всіх країн високий і безперервно підвищується. Якісно підвищується професійний рівень персоналу, істотно розширюються їх функції. На чолі подібних структур, як правило, знаходяться керівники високого рівня, які мають багатий досвід дипроботи і управління, добре розуміють цілі і завдання країни і її підприємців. Саме на дипломатів сьогодні покладена відповідальність за успішну реалізацію економічної стратегії держав. Адже вони ефективно відстоюють інтереси країни і її підприємців на глобальній економічній арені [55].

Дипломати залишаються дуже важливими гравцями в створенні і підтримці практики, інститутів і правил МЕВ. Вони часто є невидимими слугами світової економіки і будь-якого звіту про події в світі. Не менш важлива роль, яку вони відіграють в непомітних повсякденних подіях в розвитку ринків, будь то "продаж шкарпеток для Великобританії", як один дипломат описав свою комерційну діяльність, або переговори про нову позику від МВФ [26].

Зосереджуючись на ролі дипломатів як агентів, що беруть участь у створенні, регулюванні та розвитку ринків, вивчення ЕД також дає розуміння міжнародних економічних процесів.

Таким чином, економічна дипломатія є невід'ємним елементом зовнішньополітичної діяльності країни, інструментом її конкурентоспроможності, а ефективна робота зовнішньополітичних відомств та послідовна економічна політика сприятимуть успіху держави.

2 НАПРЯМИ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ НА РІВЕНЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

2.1 Стандарти економічної дипломатії в забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності

Економічна дипломатія є особливою сферою системи міжнародних відносин. Для забезпечення міжнародної конкурентоспроможності держав суб'єктами МВ використовуються стандарти та прийоми ЕД. Так, для того щоб діяльність суб'єктів ЕД була успішною існують чіткі правила. Вони охоплюють принципи відносин, норми поведінки, регламенти, обмеження, санкції, ініціативні дії, заохочення, рівні відповідальності тощо. Дані правила закріплюються в низці міжнародно-правових актів та документів [87]. Відповідні нормативні документи можна поділити на документи універсального характеру, галузеві та територіальні. Зокрема: а) акти ООН та її структурних підрозділів; б) акти міжнародних організацій; в) договори держав та міжн. організацій; г) угоди між державами; д) нормативно-правові акти держав, які стосуються роботи вітчизняних та закордонних диппредставництв [27].

Зокрема, Статут ООН і особливо глави 6, 8, 9 та 10, які охоплюють питання мирного вирішення спорів, регіональних угод, міжнародного економічного та соціального співробітництва та ЕКОСОП. Так, стаття 55 визначає, що з метою створення умов стабільності і благополуччя, необхідних для мирних і дружніх відносин між націями, заснованих на повазі принципу рівноправності і самовизначення народів, ООН сприяє:

- а) підвищенню рівня життя, повної зайнятості населення та економічному та соціальному прогресу і розвитку;
- б) вирішенню міжнародних проблем в області економічної, соціальної, охорони здоров'я; співпраці в галузі культури і освіти [1].

Згідно зі статтею 57 відповідно до міжнародних угод можуть створюватись спеціалізовані установи, наділені міжнародною відповідальністю.

При цьому, Генасамблея та ЕКОСОП відповідають за виконання ООН своїх функцій в економічній сфері [1].

Крім Статуту ООН, прийняті інші міжнародні документи, якими мають керуватись дипструктури при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Мова йде про міжнародні конвенції. Зокрема:

- 1) Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. (ратифікована УРСР 1964 р.), яка визначає правовий статус дипломатичного представництва та диппредставника, порядок надання акредитації, питання імунітетів і т.і. [2];
- 2) Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. (підписана УРСР 1963, ратифікована у 1989 р.), яка визначає порядок функціонування, права, привілеї та обов'язки консульств країн [3]
- 3) Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. (ратифікована УРСР 1986 р.), яка охоплює питання укладення, набрання чинності, застосування припинення та зупинення дії договорів [4];
- 4) Віденська конвенція про спеціальні місії 1969 р. (Україна приєдналась 1993 р.) визначає особливості діяльності спеціальних місій, їх функції і т.д. [6];
- 5) Віденська конвенція про представництва держав в їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р., яка стосується стандартів роботи дипломатичних місій за кордоном, повноваження делегацій [5].

Щодо вітчизняних документів, які визначають стандарти ЕД, то перш за все це: Конституція України, ЗУ "Про правонаступництво" від 12.09.1991 р., Указ Президента "Про Положення про закордонні дипустанови" від 15.03.2021, Указ "Про консульський статут" від 2.04.1994 р., ЗУ "Про дипломатичну службу" від 20.09.2001 р., ЗУ "Про міжнародні договори" від 29.06.2004 р., Указ Президента України "Про стратегію національної безпеки України" від 14.09.2020 р., Указ "Про деякі питання представництва економічних інтересів України за кордоном" від 8.04.2010 р., ЗУ "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" від 01.07.2010 р., Положення про МЗС від 6.04.2011 р. та про Міністерство розвитку економіки від 11.09.2019 р. та інші.

Зокрема, на підставі ст. 4 ЗУ "Про дип.службу" та ст. 2 ЗУ "Про засади

внутрішньої та зовнішньої політики" можна визначити такі основні принципи ЕД: 1) відстоювання нац.інтересів України та служіння її народів; 2) демократизм і законність; 3) пріоритет норм та принципів МП перед нац.правом; 4) повага до територіальної цілісності іноземних держав; 5) неутручання у внутрішні справи держав; 6) взаємовигідне співробітництво між державами; 7) відповідальність за виконання взятих міжнародних зобов'язань [9, 10].

Крім того, ст. 106 Конституції України визначає, що Президент представляє державу в МВ, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю, веде переговори та укладає міжнародні договори (п.3), приймає рішення про визнання іноземних держав (п.4), призначає та звільняє глав диппредставництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти диппредставників (п.5) [7]. ЗУ "Про міжнародні договори" визначає порядок їх укладення з іншими державами та міжнародними організаціями, вимоги до них, особливості припинення та ін. [11]. Положення про МЗС та Мінекономіки містять особливості їх діяльності та повноваження [13, 14].

Таким чином, стандарти економічної дипломатії чітко прописані в низці різноманітних міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів.

2.2 Методи та інструменти економічної дипломатії в контексті конкурентоспроможного розвитку

Економічна дипломатія є пріоритетним видом дипломатії. Між ними спостерігається найактивніший зв'язок, оскільки базою для ЕД є традиційна дипломатія з усім своїм арсеналом прийомів, засобів і методів [79].

До прийомів дипломатії, як правило, відносять: - дипломатичний зв'язок (телеграфний, факсимільний, прямий зв'язок, в тому числі з використанням супутникових систем зв'язку); - диплистування (шифроване, секретне, відкрите); - дип.пошту (кур'єрська); - дип.привілеї (імунітет, недоторканність

дип.персоналу, приміщень, майна, зв'язку); - визнання посла в країні перебування (вручення послом вірчих грамот главі держави, що приймає або відмову в агремані - схвалення кандидатури посла і його акредитації) [64].

Засобами ЕД, як і традиційної дипломатії, є організаційні та практичні методи здійснення міжнародної діяльності. До організаційних методів відносять: бесіду, брифінг, візит, зустріч, засідання, інтерв'ю, консультацію, конференцію, круглий стіл, переговори, саміт, семінар, сесію, симпозіум, слухання, форум та інше [30].

Прийоми, засоби та методи дипломатичної діяльності є інструментом в здійсненні ЕД як зовнішньополітичного засобу держави. Набір різноманітних інструментів складає дипломатичний інструментарій, що включає також інститути держави із просування зовнішньополітичних і економічних інтересів за кордоном (МЗС, закордонні представництва і багато інших структур, що мають безпосереднє відношення до ЗЕД) [34].

Здійснення ЕД відбувається, завдяки різноманітним формам. Сполучною ланкою між розвитком національної і світової економіки виступають організації та установи (державні, державно-приватні, приватні, громадські, міжнародні) із вирішення конфліктних питань на дипрівні. До цього переліку входять відповідні міністерства, департаменти; асоціації, комісії, палати, представництва, союзи, фонди; регіональні структури з міжнародного співробітництва; різні міжнародні політичні та економічні організації та інше.

Важливу роль в здійсненні ЕД відіграють різного роду програми і нормативно-правові документи, що регулюють міжнародні, в тому числі економічні, відносини, а саме: декларації, дипломатичні ноти, договори, заключні або генеральні акти, заяви, комерційні контракти, конвенції, меморандуми, протоколи, угоди, хартії та інші міжурядові документи [31].

Серед практичних методів економічної дипломатії слід зазначити такі:
- створення організаційної структури, економічного органу; - засідання комісії, робочої групи; - обмін делегаціями, розробку і запуск економічного проекту, в

т.ч. спільного; - створення коаліцій; - введення в експлуатацію об'єктів, завершення комерційної угоди; - повернення державі режиму найбільшого сприяння в торгівлі, прийняття економічного рішення; - ділові поїздки; видання або перегляд діючих законів із ЗЕД, прийняття, відновлення закону; - прийняття або скасування поправок до закону; - ратифікацію угод; - публічне та приватне спілкування і регулярний обмін думками з актуальних питань співробітництва через послання, за допомогою особистої бесіди (за допомогою телефону, мережі Інтернет); - прояв дипетики в сфері економіки; - придбання державних облігацій і акцій компаній; - підвищення / пониження мит на ввезені / товари, що вивозяться; - скасування квот і заборон в торгово-економічному співробітництві; - відновлення поставок; початок і припинення антидемпінгового розслідування; - економічні ініціативи; - проведення міжнародних економічних форумів, опублікування наукових статей і доповідей з економічних питань; - інвестування; надання позик і кредитів; гуманітарну і технічну допомогу; - економічний лобізм або лобіювання національних інтересів за кордоном; - метод тиску на потенційних іноземних партнерів, включаючи інформаційний; - використання бізнесу як політичного важелю на державному рівні; - економічну блокаду, заходи боротьби з відмиванням грошей та боротьбою з корупцією, економічний бойкот, введення ембарго, заборону на ввезення товарів і інші різного роду санкції; - введення єдиної міжнародної валюти [52]. Баранай П. виділяє аналітичний метод, створення директив для присутності ринку та метод «зіграності» [54].

Внаслідок того, що ЕД, з одного боку, поєднує в собі деякі властивості комерційної діяльності, а з іншого - близька до традиційної дипломатії, частково їх методи близькі. Насамперед, йдеться про ведення переговорів з іноземними державами на офіційному рівні з метою досягнення домовленості з питань розвитку економічних відносин. Інші методи: заяви і ноти, обмін думками, консультації та обговорення, в тому числі в неофіційному порядку, візити і зустрічі, робота з МЕО. У сукупності всі методи утворюють механізм ЕД [56]. Ключова роль в забезпеченні ефективності у МЕВ належить такому методу як

переговори. Від їх проведення залежить укладення договору, вироблення рішення, врегулювання спорів, продовження чи припинення МВ [20].

Усі ці інструменти активно використовуються державами у МЄВ, з метою отримання політичних і економічних переваг, а також захисту власної економіки та розвитку торгівлі. Універсальність, гнучкість, здоровий глузд і сильні ділові навички - все це необхідно для ведення ефективної ЕД [78].

Успішність застосування вищезазначених методів та інструментів ЕД розвиненими державами підтверджує рейтинг конкурентоспроможності країн (додаток Б). Наприклад, у 2019 р. в першій десятці були Сінгапур, США, Гонконг, Нідерланди, Швейцарія, Японія, Німеччина, Швеція, Британія, Данія. Україна опинилась на 85-й позиції, поряд із Шрі-Ланкою та Молдовою [78]. Слабкими місцями для нашої держави є опори: "інституції" (104 позиція), "макроекономічна стабільність" (133), "охорона здоров'я" (101), "фінансова система"(136). Найкращі показники в галузі освіти (44), розмірі внутрішнього ринку (47), інфраструктурі та ефективності ринку товарів і послуг (57). Проблеми з корупцією, бюрократією, податками, нестабільністю в уряді та його політиці, неефективність реформувань - залишаються вагомими для України [86].

Зрозуміло, що така ситуація - це не є той результат, на який може розраховувати наша держава, зважаючи на її ресурси та потенціал. Така позиція підтверджує не тільки, що нашій країні варто приділяти більше уваги розвитку інновацій, покращенню економічного становища і життя населення, а також про те, що нашим дипагентам необхідно активніше налагоджувати міжнародні зв'язки із закордонними підприємствами та бізнесменами. Неодмінно варто використовувати досвід застосування прийомів ЕД економічно розвинених країн. Це сприятиме покращенню розвитку економіки нашої держави та, в свою чергу, її позиції на політичній арені.

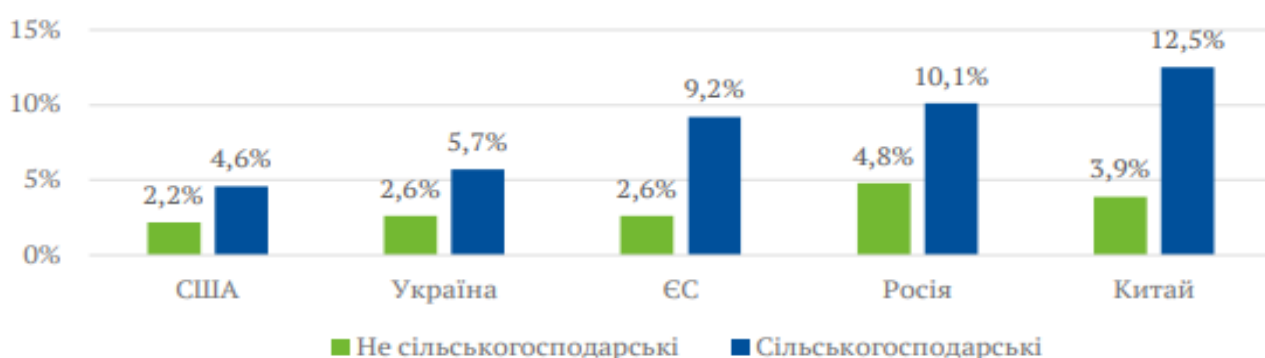
Особливу увагу варто звернути на показники конкурентоспроможності України за опорою 7 "Продуктові ринки". Ми займаємо 57 місце із значенням 56.5. Детальніше показники розглянуті в таблиці 2.1. [76].

Таблиця 2.1. - Показники конкурентоспроможності України за опорою 7 "Продуктові ринки" індексу глобальної конкурентоспроможності [76]

Показник	Значення	Місце
Внутрішня конкуренція	49,2	90
Спотворюючий вплив податків і субсидій на конкуренцію	40,0	104
Обсяг домінування на ринку	43,2	89
Конкуренція у сфері послуг	64,3	77
Відкритість торгівлі	63,8	32
Поширеність нетарифних бар'єрів	54,1	91
Торгові тарифи	82,1	43
Складність тарифів	81,9	66
Ефективність проходження кордону	37,3	90

Цікавими є також порівняння рівнів тарифів, розглянуті в таблиці 2.2. [90].

Таблиця 2.2. - Рівні тарифів

Україна має однакові тарифи із країнами ЄС для несільськогосподарської продукції та нижчі для сільськогосподарської. Тарифи Росії та Китаю вдвічі вище за вітчизняні. Найнижчими є тарифи США.

Таблиця 2.3. Основні торгівельні партнери України у 2020 р.

№ з/п	Назва країни	Експорт товарів, млн дол.	2020 рік до 2019 року, у %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
1	ЄС (28)	18604,9	89,7	37,8
2	Китай	7 009,9	197,6	14,4
3	Російська Федерація	2 706,0	83,4	5,5
4	Туреччина	2 436,3	93,0	5,0
5	Індія	1 972,1	97,4	4,0
6	Єгипет	1 617,8	71,8	3,3
7	Білорусь	1 335,3	86,2	2,7
8	США	983,9	100,5	2,0
9	Індонезія	735,6	100,1	1,5
10	Саудівська Аравія	719,0	96,6	1,5

Основні торгівельні партнери України: ЄС, Китай та Росія. Із ЄС — 40,9%. У 2020 р. товарооборот зменшився на 7,6% (\$4,0 млрд) і становив \$48,9 млрд. З Китаєм в 2020 р. збільшився на 19% (\$2,5 млрд) і становив \$15 млрд. З РФ — 8,5 %. У 2020 р. зменшився на 39,9% (\$6 млрд) і становив 10 млрд. [78].

Варто також зазначити, що ЕД стосується не лише глобальних дипломатичних програм, які впливають із таких процесів ринкової інтеграції, як переговори щодо світової економіки, угоди про права інтелектуальної власності, угоди про електронну комерцію, транснаціональні фінансові переговори, а також зі змінами в дипломатії і особливо з появою нових її форм, нових акторів, офіційних та неформальних структур [26].

Тож, економічна дипломатія не лише допомагає вирішити поточні завдання, а й впливає на характер оцінок віддалених економічних перспектив. Важливо, що сьогодні вона виступає найважливішим інструментом зміцнення міжнародної конкурентоспроможності держав на світовому ринку. Саме тому,

держави здійснюють активну політику регулювання у сфері зовнішньої торгівлі.

3. ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1 Роль економічної дипломатії в розширенні зовнішньоекономічної діяльності

Світова економіка інтегрується дуже швидко, і для України економічна дипломатія відіграє надзвичайно велику роль. Зараз існує розрив між можливостями нашої держави в ЕД та її економічним становищем у світі. Тому подальше зміцнення та вдосконалення вітчизняної ЕД є дуже важливим.

Сучасна комерційна дипломатія спрямована на залучення інвестицій та розвиток експорту, на пошук конкурентних переваг у світовій економіці за допомогою дипломатів та бізнесу. Саме дипломати є ключовими гравцями у переговорах щодо встановлення ринкових правил та положень, поширення норм і культур у міжнародній економіці, просування та впровадження економічної політики та відстоювання державних та приватних економічних інтересів, створенні, регулюванні та розвитку ринків [26].

ЕД дозволяє отримати вигоди та конкурентні переваги на світовому ринку. Серед найпоширеніших її форм: політико-дипломатична підтримка і лобювання експорту, заходи поліпшення умов доступу національних фірм на іноземні ринки, співпраця в рамках багатосторонніх й регіональних організацій, застосування заходів впливу тощо [35]. Основні завдання дипслужб - швидко та адекватно реагувати на зміни [34].

Успішна ЕД включає: 1) чітка зовнішньоекономічна стратегія; 2) ефективні інститути й механізми відстоювання державних інтересів; 3) достатні фінансові ресурси [63].

Аналізуючи ситуацію в Україні, то варто зазначити: ми повинні надалі вдосконалювати механізм міжвідомчої співпраці для координації ЕД. З одного боку, будучи основним відомством в цій сфері, МЗС має посилювати свої функції в галузі ЕД, покращувати свою обізнаність та здатність розігрувати

економічні карти з основних диппитань, координувати інші виконавчі органи ЕД, збалансувати політичну та ЕД та стимулювати інтеграцію політики та економіки, як сприяння економіці за допомогою політичних засобів, так і підтримка політики за допомогою економічних засобів.

Дослідження цього питання показують, що корисно брати приклад із провідних держав, а саме із США. Для них ЕД лежить в основі управління державою та є надзвичайно важливою для міжнародної політики. Використання дипнавичок та застосування різноматіних методів дозволяє досягти економічних, політичних та стратегічних цілей країни. При цьому МЗС знаходиться в авангарді розробки політики та проведення ЕД у світі [33].

Беручи до уваги, що конкуренція стає жорсткішою лише такий економічний підхід сприятиме реалізації наших інтересів. Тож нам необхідно продумане економічне управління державою та ефективна повсякденна ЕД співробітників дипслужби. Це гарантуватиме, що держуправління принесе користь. При цьому при встановленні будь-яких відносин Україна має зважати на вигоди для нашої держави. Також, значна увага має приділятися покращенню зовнішньополітичного іміджу нашої країни. Саме це сприятиме інвестиціям та впевненості партнерів у співпраці із нашими компаніями.

Стосовно встановлення цілей, ми повинні приділяти більше уваги співпраці та безпрограшним ситуаціям, збільшувати інвестиції та зосередитися на сприянні взаємної вигоди, співпраці із розвиненими країнами. Кінцевою метою ЕД є максимізація національних інтересів. Для її досягнення варто ще більше підкреслювати взаємовигідну співпрацю. Здійснюючи ЗЕД на іноземних ринках, наші компанії мають утримуватися від короткозорої поведінки для миттєвої вигоди, приділяти увагу розширенню міжнародних ринків та підвищенню рівня держави в цілому.

Крім того, не слід забувати і про такий потужний інструмент співпраці на міжнародному рівні як МЕО, які є основними платформами для ЕД, і в цьому ми маємо займати активнішу позицію. Такі інституційні платформи формують міжнародні економічні правила, а статус країни не тільки залежить

від рівня її ВВП, але також відображається в її м'якій силі при формулюванні правил. Україні неодмінно слід енергійно співпрацювати із організаціями, започаткованими розвиненими країнами, такими як МВФ і Світовий банк. Постійно брати участь у багатосторонніх самітах, засіданнях регіональних організацій для економічного та фінансового співробітництва. Україна дійсно має для цього потенціал, тож має активно шукати ресурси і право висловлюватись.

Окрему увагу варто звернути на посилення економічних функцій державних установ за кордоном, які відіграють дуже важливу роль у розвитку ЕД, адже завдяки їх діяльності поглиблюються двосторонні міждержавні зв'язки. Саме на них покладається відповідальність у наданні допомоги вітчизняним фірмам за кордоном. В разі нерозуміння місцевої ситуації, мовних бар'єрів та інших проблем, кваліфікована допомога та підтримка є необхідною.

Не можна забувати також і про формування команди професіоналів. Важливо надавати особливе значення вдосконаленню теоретичних і практичних здібностей дипломатів в ЕД. З одного боку, ми повинні покращувати систему профпідготовки та освіти, продовжувати підвищувати ек. грамотність дипломатів. Ми також повинні посилити підготовку та обмін сучасним дипперсоналом, акцентуючи увагу на ек.практиці. Зокрема, професійні дипломати повинні вивчати економіку, а економічні фахівці - вчитися дипломатії.

В цьому контексті також варто досліджувати інноваційні ідеї та розширювати коло нетрадиційних акторів, які беруть участь в ЕД. Крім державних органів, маємо активно долучати приватний капітал і громадські організації для участі у ЗЕД. Компанії повинні розуміти місцевий ринок і отримувати релевантну інформацію, шукати інвестиційні можливості тощо, долаючи культурні відмінності через співпрацю з місцевими фірмами.

Загалом, вищезазначені дії, разом із належною міжнародною політикою, поступовим реформуванням на краще країни в цілому, та чітко встановленими стратегічними цілями, позитивно вплинуть на становище нашої держави в МEB.

3.2 Дипломатичний чинник залучення кредитно-інвестиційних ресурсів в економіку

Економічна дипломатія є комплексним явищем. Вона забезпечує захист та просування у МЕВ економічних інтересів, допомагаючи при цьому вирішувати проблеми розвитку країн [55].

В умовах кризового становища вітчизняної економічної сфери особливо важливими стають кредитно-інвестиційні ресурси. Важливу роль має диппідтримка інвестиційної діяльності кредитних та фінансових організацій. Вона виступає особливим напрямом ЕД і вирішує завдання стабілізації фінансових потоків у національну економіку.

Пріоритетним напрямом роботи дипслужби є залучення інвестицій, а також укладання договорів та угод. Так, основу міжнародної нормативної бази регулювання інвестиційної діяльності становлять багатосторонні міжурядові договори. Універсальні: Конвенція про порядок вирішення інвестиційних суперечок між державою та особою іншої держави 1965 р., Конвенція про заснування БАГІ 1985 р., та угоди ГАТТ/СОТ у частині щодо регулювання інвестиційної діяльності та забезпечення прав інвесторів. Серед останньої групи Угода з інвестиційних заходів у торгівельній сфері та Генеральна угода з торгівлі послугами. Регіональні: Договір про ЄС, про Північноамериканську ЗВТ НАФТА, про Союз південноамериканських націй, про Транстихоокеанське партнерство тощо, а також галузеві договори.

Також, дипломати представляють інтереси держави із міжурядовими та міжнародними неурядовими організаціями. В сфері інвестиційної діяльності кредитних та фінансових організацій це: Світовий Банк, Банк міжнародних розрахунків, МВФ, та Паризький клуб [24].

Взагалі, до заходів диппідтримки в нашій державі можна віднести такі:

1. Організацію форумів інвесторів.
2. Аналітичну та інформаційну діяльність.
3. Координацію посольством діяльності національних інвесторів у країні

перебування. 4. Надання юр.підтримки інвестиційних проєктів. 5. Просування національних інвестицій. 6. Лобіювання, політичний тиск, підкуп. 7. Забезпечення участі національних інвесторів у тендерах країни перебування і т.д.. Фактично, економічні дипломати виступають як посередники, забезпечуючи комунікацію між інвесторами та реципієнтами, полегшуючи їх взаємодію з національними урядами та міжнародними міжурядовими організаціями [28].

В Україні цими питаннями займається КМУ разом із НБУ та ВРУ. Та-кож сприяють залученню інвестицій такі інституції: Державна організація "Агенція з питань підтримки ДПП" та Держстанова "Офіс із залучення та підтримки інвестицій" — UkraineInvest [81, 67]. Крім того, існує Національна інвестиційна рада, яка аналізує проблеми, які перешкоджають інвестуванню, готує пропозиції, реалізує інвестиційні проєкти і т.д. [68, 37]. Важливу роль відіграє також Мінекономіки, яке в структурі має департамент інвестицій. До складу департаменту входять відділи: ДПП, інструментів залучення інвестицій, проєктів, інвестиційної політики та міжнародного співробітництва [12].

Аналізуючи інвестиційну ситуацію в нашій державі за 2021 р. варто зазначити, що за три квартали до України надійшло \$ 5 млрд ПІІ [70]. За останні роки це рекорд. Тож пріоритетним напрямком є продовження співробітництва з інвесторами та покращення інвестиційного клімату. Адже завдяки інвестиціям негативні прогнози не справдились: економіка в 2020 р. замість 12% впала на 4%. Наступного року очікується зростання ВВП до рівня 5% [84]. При цьому найбільше інвестують країни ЄС. За даними НБУ, найбільше ПІІ поступило з: Нідерландів - \$ 922,8 млн та Німеччини - \$ 242,9 млн.[40].

Для припливу інвестицій в Україні частково удосконалено законодавство і визначені гарантії діяльності інвесторів (національний режим, інвестиції не підлягають націоналізації). Для захисту інвестицій ратифіковані міжнародні договори (Вашингтонська Конвенція 1965 р. про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами) та двосторонні угоди. Є можливість досудового врегулювання спорів. Приймаються закони, які запобігають корупційним проявам при залученні інвестицій. Це ЗУ "Про

внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій" від 31.05.2016. Також у 2017 р. ми приєднались до Декларації ОЕСР Про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства [71]. Також удосконалено проведення оцінки, відбору і моніторингу проектів, покращення інфраструктури і т.д. [49].

Серед важливих нормативних документів прийнятих в цій сфері, не можна не згадати також Концепції забезпечення нацбезпеки у фінансовій сфері, де визначені основні проблеми та викладені способи їх розв'язання для економічного зростання держави [16]. Важливим документом є Стратегія економічної безпеки, що окреслює національні пріоритети та способи їх досягнення в сфері економічної безпеки [18]. У 2020 р. було також прийнято ЗУ "Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями" [8]. У березні 2021 р. було затверджено Національну економічну стратегію - окреслює ключові напрями економічного розвитку на перспективу та способи їх реалізації. Передбачає поетапне досягнення мети щодо покращення якості життя. Першочерговим є формування конкурентоспроможних умов для бізнесу та інвестицій, а також відновлення довіри до державних інститутів. Це дасть змогу перемогти у конкуренції за капітал на світовому ринку та, як результат, залучити інвестиції для модернізації секторів економіки [15]. Крім того, зараз діє Стратегія залучення ПІІ - містить приписи для збільшення їх притоку.

З досвіду розвинутих країн можна стверджувати, що робота економічних дипломатів має велике значення у процесі залучення кредитно-інвестиційних ресурсів. Наша держава не виняток. В Україні важливу роль в цьому відіграє МЗС. Воно здійснює системну роботу для збільшення експорту, притоку інвестицій та технологічних впроваджень в економіку.

Враховуючи, що Україна є активним членом міжнародних та регіональних організацій, у функції МЗС входить співпраця з ними економічного характеру (МВФ, БАГІ, МФК, МЦВІС, МАР, МБРР, УНІДРУА, МТП). Також МЗС активно співпрацює із органами ООН (ЕКОСОП, ЮНКТАД, ЮНІСТРАЛ, ЮНІДО); з економічними органами ЄС (ЄК, ЄЦБ, Європейська

служба зовнішніх дій) тощо. Із 1997 р. Україна активно співпрацює із ОЕСР, яка виробляє рекомендації та є платформою для обговорення та визначення напрямків розвитку, обміну досвідом, координації політики її членів [69].

При МЗС діє Рада експортерів та інвесторів, що збирає, аналізує та надає інформацію з питань інвестицій та світової торгівлі. Є координатором між українськими та іноземними виробниками, сприяє здійсненню спільних проектів, організації форумів та заходів, співпрацює із закордонними диппредставництвами [74]. Важливою є спільна робота Держпродспоживслужби та дипустанов для розширення експорту та притоку інвестицій у сф галузь [69]. Окремим напрямом діяльності МЗС є питання стабільного економічного зростання та організація взаємодії МЗС і об'єднань бізнесу як: Торгово-промислова палата, Союз промисловців та підприємців та ін. Також МЗС здійснює постійну комунікацію з інвестиційними фондами, які забезпечують підтримку вітчизняного підприємництва.

Важливу роль відіграє взаємодія МЗС із спеціалізованими некомерційними організаціями, які також залучені до сфери ЕД щодо підтримки інвестиційної діяльності фінансових організацій, наприклад, Асоціація банків та Об'єднання учасників фондового ринку та ін. Здійснюється співпраця та реалізуються спільні проекти із Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Фахівці також надають рекомендації, діляться досвідом для отримання інвестицій [66]. В 2020 р. відбулась спільна дискусія із питань створення сприятливого клімату для залучення коштів UkraineInvest та USAID "Конкурентоспроможна економіка України".

Також у 2020 р. МЗС спільно з UkraineInvest почало проект, із залучення інвестицій з регіону Перської затоки [69]. У 2021 р. за сприяння МЗС відбувся онлайн-захід "Стратегічний діалог: збільшення інвестицій в Україні" від USAID, Офісу Національної інвестиційної ради, UkraineInvest та компанії Ernst & Young. Розпочату співпрацю МЗС із неурядовою організацією "Український міст". Її мета - налагодження партнерських відносин в ІТ-сфері [69].

Підтримкою інвестиційної діяльності кредитних та фінансових організа-

цій є використання майданчиків міжнародних економічних форумів. А також активною є співпраця України в рамках регіональних інтеграційних об'єднань. При цьому, участь у форумах, круглих столах, зустрічах на різних рівнях тощо, дозволяє вирішувати завдання диппідтримки не менш ефективно, ніж з використанням традиційних форматів міжурядових об'єднань глобального та регіонального рівня. Використання міжнародних форумів дозволяє знайти додаткові шляхи підтримки інвестиційної діяльності. Так, важливою є участь у Всесвітньому економічному форумі в Давосі, де збираються лідери держав та ключових міжнародних організацій та обговорюються найважливіші питання економіки, соціальної сфери та екології. Для України платформа це унікальна можливість розповісти про започатковані ініціативи та залучити інвесторів [75].

Щоб покращити взаємодію МЗС з вітчизняним бізнесом на постійній основі щокварталу започатковано зустрічі для вирішення проблемних питань з інвесторами. Реалізуються також різноманітні проекти із іноземними партнерами, що сприяє створенню позитивного бізнес-клімату. Відбувається просування вітчизняних товарів та захист законних інтересів бізнесу. Іншим важливим напрямом діяльності МЗС є інформаційна робота щодо надання актуальних даних із участі у найважливіших бізнес-проектах, проведення виставково-ярмаркових заходів, змін у законодавстві зарубіжних країн. Роботу проводять закордонні представництва МЗС та центральний апарат. МЗС проводить аналітичну роботу з вивчення ринків збуту, пошуку інвесторів, вирішення завдань зі спрощення митних формальностей. Одним з напрямів підтримки МЗС бізнесу є протидія запровадження адміністративних перешкод: антидемпінгових заходів, спеціальних захисних заходів (обмежень імпорту додатковими митами чи квотами), технічних бар'єрів і санітарних обмежень.

Сприяють залученню в регіони інвестицій та проводять диппідтримку бізнесу також представництва МЗС в Україні та закордоном. Вони все більше беруть участь у вирішенні питань економічного характеру, починаючи з підготовки, забезпечення та участі в переговорах, сприяння вітчизняним фірмам перемозі в тендерах, координації учасників торгово-промислових виставок,

надання допомоги з пошуку ділових партнерів і закінчуючи підписанням міжнародних контрактів.

Усе це свідчить про високий рівень професіоналізму економічних дипломатів. Але в процесі дослідження автором було виявлено, що для покращення залучення кредитно-інвестиційних ресурсів МЗС має дотримуватись принципу синергії з іншими органами державної влади [66]. Не варто забувати також про іноземний досвід, зокрема слід вивчати та співпрацювати із іншими державами. Наприклад, Словаччина чи Туреччина, - країни які змогли швидко та ефективно перетворити своє бізнес-середовище, створивши сприятливий інвестиційний клімат.

Крім того, експерти наголошують також на необхідності поглиблення економічної співпраці України із Близькосхідними країнами. Зокрема, розвивати партнерські відносини необхідно із Туреччиною, Ізраїлем, Іраком, Саудівською Аравією, Єгиптом, ОАЄ. Але мова йде не лише про аграрний експорт, а й про надання послуг та поставки промтоварів. Варто ставати стратегічними партнерами для цих країн і використовувати максимально вигідно цей регіон. Те ж стосується й Азії, яка є надзвичайно перспективною в плані торгівельних можливостей та залучення інвестицій і кожні 5 років Київ заявляє про важливість співпраці, але концепції досі не вироблено. Це Японія, Індія, КНР, Пд Корея, країни-члени АСЕАН (Сінгапур, Індонезія, Малайзія, Таїланд). Інтерес становлять і країни Латинської Америки. Ми потрібні і з погляду дешевої робочої сили, і перенесення виробництв, і кооперації, створення спільних заводів, IT-фахівці та науковці [46].

Теж можна говорити і про країни ЄС, де лідерами із залучення інвестиції є: Нідерланди, Бельгія, Великобританія, Німеччина, Франція [32]. Ми маємо використовувати можливості, які існують, і думати на перспективу. Не бути сировинним додатком, а розвивати свою промисловість. Це питання, що належить до відання наших економічних дипломатів.

Продумана інвестиційна політика держави є запорукою успіху. Адже, без сумніву, ефективне реформування економіки потребує капіталовкладень, щоб

забезпечити конкурентоспроможність власних товарів, впровадити науково-технічні досягнення, забезпечити зростання ВВП, підвищити продуктивність праці, покращити життя населення і т.д..Втім, ПП, кредити тощо не врятують від криз і не призведуть до економічного дива. Вони спрямовані на допомогу в покращенні внутрішніх ресурсів. Лише стабільна ситуація всередині держави може допомогти у забезпеченні довгострокового економічного розвитку. Адже отримані кошти від міжнародних організацій використовуються для виплати боргів. Те саме відбувається і з власними фінансовими ресурсами замість використання їх для розвитку економіки. Варто поступово інтегрувати економіку в економічні процеси. Разом із фінансами залучати нові технології, навички управління, щоб стимулювати конкуренцію, розвивати державу [51].

Інвестиції це не лише переваги, а й недоліки. Може забруднюватись навколишнє середовище, експлуатуватимуться ресурси, з'являється залежність від іноземного капіталу тощо [37]. Тому необхідно перш за все думати про власні інтереси, щоб співпраця із іншими країнами була взаємовигідною.

Інвестиції йдуть до країн із стабільною політичною та економічною ситуацією, які мають привабливі умови для інвесторів. Для цього необхідно боротись з корупцією, в країні має бути верховенство права, захист прав власності, стабільність економічної системи і т.п. Це вимагає політичної волі із боку керівництва держави.

Безумовно, нам необхідно докласти зусиль, щоб в перспективі, наша зовнішня політика спиралась на міцну економічну основу, щоб Україна мала змогу просувати свої інтереси та досягати зовнішньополітичних цілей, використовуючи економічні важелі [92]. В свою чергу, активні дії економічних дипломатів здатні створити необхідні можливості сприяння надходженню коштів в Україну [47].

3.3 Зміцнення енергетичної безпеки засобами економічної дипломатії

Енергетика є базовою частиною будь-якого виробництва. Це один з головних чинників, що визначає рівень економічного і технічного розвитку країни [73]. В свою чергу гарантією енергетичної незалежності є енергетична безпека. Україна, на жаль, - енергозалежна. Маючи значний енергетичний потенціал, імпортує: газ, нафту, нафтопродукти, ядерне паливо, вугілля. У 2020 р. імпорт склав \$7,5 млрд.[39]. Як наслідок, залежимо не лише від енергоресурсів, а й від країн-постачальників [93].

Проблема енергобезпеки стала особливо актуальною внаслідок російської агресії. В результаті неодноразових газових конфліктів, анексії Криму і відповідно втрати значних потужностей ("Чорноморнафтогазу", альтернативна енергетика), використання газу як інструменту в гібридній війні тощо, Україна зрозуміла наскільки життєво важливим є енергетична незалежність. Це, безсумнівно, є питанням національної безпеки.

В цьому контексті, одним із ефективних засобів зміцнення енергобезпеки є енергетична дипломатія, тобто сукупність дій в сфері зовнішньої політики та економіки, від видобутку до споживання, спрямованих на захист торгівельних інтересів держави [59].

Взагалі, в Україні видобувають нафту, газ, вугілля. Є ТЕС, АЕС і ГЕС [73]. Ми маємо значний невикористаний енергетичний потенціал для вдосконалення системи ГЕС, а також біо- та вітроенергетики. Але ця сфера знаходиться в критичному стані. Низький рівень енергоефективності, заборгованість, дії держави-агресора в цій сфері, низька інвестиційна привабливість сектору, необхідність дотацій в промисловість, застаріле обладнання, корупція, негативний міжнародний імідж, неефективність технологій виробництва, шкідливий вплив на екологію тощо. Проблеми та виклики спонукали Уряд переглянути питання енергобезпеки [58].

Так, у 2017 р. КМУ схвалив Енергетичну стратегію України до 2035 р.

"Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність", яка формулює завдання державних органів в галузі управління енергетичним сектором та визначає основні кроки, які призведуть до підвищення якості надання послуг та зміцнення енергетичної безпеки [17]. Енергетика є стратегічно важливою галуззю нашої економіки. Від її стабільного розвитку залежить добробут громадян [58].

Взагалі, енергетична дипломатія є важливою сферою МВ. Вона належить до дипломатичної діяльності, спрямованої на збільшення доступу до енергоресурсів і ринків. Це система впливу на політику та поведінку іноземних урядів та інших міжнародних чинників за допомогою діалогу, переговорів, лобіювання, пропаганди та інших мирних методів [23]. Вона активно застосовує інструменти класичної дипломатії, але також і такі специфічні, як санкції, наприклад, ембарго, або загрози їх застосування [59].

Основним прийомом взаємодії є переговори. Мета: вирішення проблем енергобезпеки; виконують інформаційно-комунікаційну, регуляторну та контрольну функції, забезпечують реалізацію внутрішньополітичних та зовнішньополітичних завдань, формують суспільну думку для привернення нових партнерів та союзників щоб досягти спільної зовнішньополітичної мети тощо [29].

Енергетична дипломатія є інструментом ЗП. Її кінцевою метою є захист економічної та енергетичної безпеки [21]. Використання ЕД в цій сфері сприяє безпеці та стабільності країн в цілому.

Існує сильна взаємозалежність між країнами-імпортерами та експортерами енергії. Крім того, є екологічні та енергетичні проблеми, як негативні наслідки для довкілля та доступність сировини. Вирішення цих питань вимагає ефективної співпраці не лише між собою, а й із приватним сектором, особливо з погляду інвестицій і дослідження, та громадянського суспільства. Це створить сприятливе бізнес-середовище. ЕД є одним з інструментів, які держави можуть використовувати в цьому [42].

Питання енергетики стоїть на порядку денному. Безпосередньо цим займаються державні органи, а також національні енергетичні компанії, представники бізнесу та профільні асоціації. Серед них: Офіс реформ КМУ,

Офіс президента, Міненергетики, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, розвитку громад та територій, розвитку економіки, торгівлі та с/г, Мінфін, Держслужба геології та надр, агентство з енергоефективності та енергозбереження, НКРЕКП, "Нафтогаз", "Енергоатом", "Укренерго", "Укргідроенерго", аналітичний центр DiXi Group тощо [58].

Але для більшої ефективності роботи державні органи мають активно співпрацювати із МЗС. Адже енергетична дипломатія є одним із головних напрямків діяльності міністерства. Тож важливою є координація зусиль та співпраця. Так, Міненерго започаткувало системну роботу зі створення мережі енергодипломатії, яка передбачає постійний діалог з диппредставниками щодо поточних загроз та можливостей в енергетичному секторі. Такі зустрічі були проведені з представниками посольств України в Катарі, Туреччині, Ізраїлі [72].

Втім, МЗС повинно активніше представляти наші інтереси у зовнішній енергетичній політиці, а Міненергетики має співпрацювати з ним. В реалізації енергетичної політики держави важливого значення набуває діяльність професійних дипломатів. Сьогодні це інструмент лобіювання інтересів на міжнародному рівні. Треба брати приклад із ЄС, де енергетична дипломатія стала новим функціональним напрямом [25].

Енергетична дипломатія - це практична діяльність зовнішньополітичних, зовнішньоекономічних та енергетичних відомств спільно з національними компаніями щодо здійснення енергетичної політики, спрямованої на захист і відстоювання національних інтересів у сфері енергоресурсів. Зростання ступеня інтернаціоналізації та глобалізації енергетики, а також посилення енергетичної взаємозалежності окремих країн підтверджують тезу про неможливість забезпечення національної енергетичної безпеки без вирішення проблем міжнародної енергетичної безпеки [48].

Необхідно розвивати багатостороннє та двустороннє енергетичне співробітництво. В цьому важливу роль відіграють наші дипломати. На дипрівні має вестись активний діалог із регіональними об'єднаннями. Враховуючи незворотність європейського та євроатлантичного курсу України успішною буде

співпраця із ЄС і НАТО. Надзвичайно важливою є участь у глобальному енергетичному діалозі. Успішною є співпраця та реалізація спільних проектів із країнами ЄС. Безумовно, величезне значення має здійснення реформ, імплементація законодавства ЄС, вдосконалення вітчизняного законодавства, Усе це сприятиме залученню інвестицій, розвиватиме наш науково-технічний, енергетичний потенціал, дасть змогу долучитись до європейської енергетичної системи, розвивати взаємовигідне регіональне співробітництво.

Окрему увагу слід приділяти роботі із міжнародними організаціями. Вони сприяють діалогу, формуванню стандартів, правил, безпеки в енергетиці. Перш за все, ООН. Також, Енергетичне Співтовариство, Ініціатива прозорості видобувних галузей, МАГАТЕ, Міжнародне енергетичне агентство, IRENA (Міжнародне агентство з відновлюваних джерел енергії, НАТО, СОТ, Світовий Банк, МВФ, ОПЕК, ОЕСР.

Важливим є також укріплення укладених договорів і угод (Договір про Енергетичну Хартію: покликаний сприяти співпраці в цілях гарантування енергетичної безпеки і ринкової конкуренції зі збереженням національного суверенітету, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату та інші).

На рівні розвитку двосторонніх відносин корисним буде проведення міжурядових спільних комісій (Іран, Норвегія, Чехія, Німеччина, Японія [60]). Це дасть змогу спільно реалізовувати програми розвитку міжнародного енергетичного співробітництва, впроваджувати корисні ініціативи та угоди, реалізовувати спільні проекти.

Для втілення наших інтересів важливою є також участь наших диппредставників у ключових закордонних заходах, як міжнародні конференції, проведення тематичних заходів в Україні тощо]. Крім того, стати більш енергонезалежною Україні допоможе співпраця в діяльності багатосторонніх міжнародних форумів(використовуються як майданчики міжнародного співробітництва).

Також необхідно брати участь в спільних ідеях у сфері зеленої енергетики. Окрему увагу слід приділити політиці енергозбереження, провести відповідні модернізації та реформування, щоб підприємства не використовували

енергетично неефективні, застарілі технології та устаткування. В цьому маємо спиратись на досвід Японії та Італії. Корисним буде врахування досвіду та співпраця із США, де енергодипломатія зосереджується на енергоефективності, дослідженнях використання біопалива та інших альтернативних джерел енергії.

Крім того, має здійснюватись співпраця державних органів та енергетичних компаній, ТНК, бізнес-асоціацій у сферах обміну інформацією, здійснення аналітичної роботи, логістичної підтримки, лобізму, надання допомоги для розвитку тощо. Надзвичайно корисною може бути співпраця із аналітичними центрами та науковими установами, а також залучення ЗМІ, організацій громадянського суспільства тощо.

В цілому, варто зазначити, що Україна забезпечена власними енергоресурсами на рівні європейських держав, має вигідне геостратегічне положення, розвинуті електромережі, інфраструктури газо- і нафтотранспортних трубопроводів, значні нафтопереробні потужності та власні запаси вуглеводних ресурсів, унікальну ресурсну та виробничу базу для розвитку атомної енергетики і трубопровідного транспорту тощо [83]. В умовах що склались розвиток нових відносин на енергоринках, пошук нових партнерів, є необхідним. Глобалізація, інтенсифікація інтеграційних процесів, поглиблення взаємодії у різних сферах цьому всіляко сприяють. Україні, для забезпечення власної енергобезпеки, стане в нагоді врахування досвіду інших країн. Наприклад, Литви.

Враховуючи сучасні тенденції нам необхідно найбільше уваги приділяти розвитку "зеленої енергетики" [39]. Україна має відповідний технічний та економічний потенціал. Це дасть змогу використовувати місцеві джерела енергії, отримати робочі місця та інвестиції, скоротити потреби в енергоресурсах (на 42%), скоротити викиди парникових газів, зекономити кошти (на 30% завдяки енергозбереженню), і в результаті, покращити життя суспільства. В цьому напрямку наші дипломати також мають співпрацювати зі розвиненими країнами, міжнародними організаціями, фінансовими установами. Це допоможе досягти спільної мети. Ефективним буде енергетичне співробітництво із Німеччиною. А в питаннях виробництва біометану із Францією, Нідерландами,

Данією, та Італією [38]. Залучення інвестування у розробку ВДЕ, як-то сонячна, вітрова, енергія біомаси, реалізація таких проектів зробить нашу державу менш енергозалежною та більш конкурентоздатною [39]. Тож варто проводити цілеспрямовану політику для взаємовигідної співпраці.

Таким чином, енергетику можна використовувати як у глобальній економіці, так і у глобальній політиці. Потужні країни вже давно це зрозуміли. Наша держава має важливе значення для забезпечення енергобезпеки всієї Європи. Географічне положення робить її важливим енергетичним хабом регіону. І вона має позиціонувати себе як частину єдиного європейського енергетичного простору, а не як транзитну країну для постачання газу до Європи [80].

Консолідовані зусилля профільних державних інституцій, енергетичних компаній та інших зацікавлених акторів задля реалізації чітко визначених зовнішньополітичних пріоритетів енергетичної сфери дадуть змогу досягти важливих цілей [83]. Співпраця дасть змогу використовувати науковий потенціал та досвід, а збільшення інвестицій у розвиток енергетичної галузі дасть змогу реконструювати діючі та створити нові виробничі потужності, запровадити технічні нововведення, створити робочі місця, реалізувати проекти, зменшивши шкідливий вплив на довкілля, щоб гідно конкурувати на світовому ринку. Забезпечення енергоресурсами є запорукою енергетичної незалежності. Від цього залежить її економічне зростання та сталий розвиток. Саме тому, це є однією із стратегічних цілей нашої енергетичної політики.

Отже, важливе значення в розширенні ЗЕД України має дипломатичний чинник. В непростих політичних та економічних умовах, для залучення кредитно-інвестиційних ресурсів, збереження економічної та енергетичної незалежності нашої державі необхідно активно співпрацювати із зовнішнім світом. Безпосередньо це питання належить до компетенції МЗС та наших дипломатичних агентів, які, для більш успішної реалізації поставлених стратегічних завдань, мають координувати свою роботу із іншими державними органами.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження автором було виконано низку завдань, зокрема, поглиблено знання щодо поняття “економічна дипломатія”, його особливостей та історії формування. Так, було з’ясовано, що економічна дипломатія сьогодні є надзвичайно важливою. Фактично вона виступає найважливішим інструментом зміцнення міжнародної конкурентоспроможності країни, отримання конкурентних переваг на світовому ринку. Вона допомагає формувати сприятливі умови експорту, захищати національні стратегічні та економічні інтереси, сприяти розвитку держави, підвищенню конкурентоспроможності у світі, забезпеченню її національної та економічної безпеки.

Цікаво, що економічну дипломатію неможливо розглядати окремо від класичної. Це мистецтво зародилось в давнину і поступово змінювалось із розвитком МЕВ. При цьому, сьогодні відбувається злиття політики і економіки держави при здійсненні її зовнішньополітичної діяльності задля забезпечення стратегічних та економічних інтересів дипломатичними засобами.

Також, охарактеризовано функції та види економічної дипломатії. Виділяють макроекономічну та мікроекономічну дипломатії, багатосторонню, плюрілатеральну та двосторонню. А внаслідок необхідності вирішувати різноманітні проблеми з’являються нові її напрями (атомна, космічна, туристична, фінансова, енергетична, екологічна дипломатія та інші.

Для того щоб діяльність її суб’єктів була успішною існують чіткі правила. Стандарти економічної дипломатії чітко прописані в низці різноманітних міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів.

Крім того, встановлено, що економічна дипломатія володіє цілим арсеналом корисних прийомів, засобів і методів. Їх успішне застосування на практиці дипломатами є дуже важливим для розвитку економіки держави.

Автором було здійснено аналіз успішності їх застосування розвиненими державами та Україною на основі рейтингу конкурентоспроможності країн.

Україна опинилась на 85-й позиції. Проблеми з корупцією, бюрократією, податками, нестабільністю в уряді та його політиці, неефективність реформувань - залишаються вагомими. Зрозуміло, що така ситуація - це не є той результат, на який може розраховувати наша держава, зважаючи на її ресурси та потенціал. Зокрема, для збереження економічної та енергетичної незалежності нашої державі необхідно активно співпрацювати із зовнішнім світом і покращувати свій імідж. В цьому контексті дипломатам необхідно активніше налагоджувати міжнародні зв'язки із закордонними підприємствами та бізнесменами. Крім державних органів, маємо долучати приватний капітал і громадські організації. Неодмінно варто використовувати досвід застосування прийомів економічної дипломатії економічно розвинених країн. Це сприятиме покращенню розвитку економіки нашої держави та, в свою чергу, її позиції на політичній арені.

Окрема увага приділялась аналізу впливу дипломатичного чинника на залучення кредитно-інвестиційних ресурсів в економіку України та зміцнення енергетичної безпеки. В цілому, наша держава незважаючи на поступове реформування та прийняття важливих законів, на жаль, все ще залишається ризикованою країною для інвестицій. Безпосередньо це питання належить до компетенції МЗС та наших дипломатичних агентів, які, для більш успішної реалізації поставлених стратегічних завдань, мають координувати свою роботу із іншими державними органами. Але саме дипломати є ключовими гравцями у переговорах щодо просування економічної політики та відстоювання державних та приватних економічних інтересів.

Вироблення єдиної національної політики, орієнтованої на ефективність, регіональне співробітництво, власні ресурси, ринкові реформи та конкуренцію. Ось чого ми маємо прагнути. Втім, національні інтереси не можуть бути досягнуті без співпраці з іншими країнами та організаціями. В цьому важливу роль відіграє економічна дипломатія. Ефективна робота зовнішньополітичних відомств та послідовна економічна політика сприятимуть успіху держави.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. Міжнародний документ від 26.06.1945. DOI: <https://goo.su/9JYW>
2. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р.. Документ 995_048, (ратифікована від 21.03.1964 р.). DOI: <https://goo.su/SOA>
3. Віденська конвенція про консульські зносини. Документ 995_047, від 24.04.1963 р.. DOI: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text
4. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. Документ 995_118 від 23.05.1969 р. (приєднання від 14.04.1986 р.). DOI: <https://goo.su/zlN>
5. Віденська конвенція про представництва держав в їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру. Документ 995_254. Редакція від 14.03.1975 р.. DOI: <https://goo.su/9П1>
6. Віденська конвенція про спеціальні місії. Документ 995_092 від 8.12.1969 р. (приєднання від 14.07.1993 р.). DOI: <https://goo.su/pcO>
7. Конституція України. Документ 254к/96-ВР від 28.06.1996. DOI: <http://surl.li/gdyl>
8. Закон України "Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні" від 17.12.2020. DOI: <https://goo.su/Y87>
9. Закон України "Про дипломатичну службу". Документ 2449-VIII від 20.09.2001 р. редакція від 10.06.2021 р.. DOI: <https://goo.su/LpF>
10. Закон України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики". Документ 2411-VI, від 01.07.2010 р.. DOI: <https://goo.su/vrq>
11. Закон України "Про міжнародні договори України". Документ 1906-IV від 29.06.2004 р.. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
12. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 03.03.2020 № 394 "Про затвердження Положення про департамент інвестицій" DOI: <https://goo.su/TK5>
13. Постанова КМУ "Про затвердження Положення про МЗС". Документ 281-2016-п від 30.03.2016 р.. DOI: <https://goo.su/Ka1>

14. Постанова КМУ “Про затвердження Положення про Мін-во розвитку економіки”. Документ 838-2019-п від 11.09.2019 р.. DOI: <https://goo.su/Aqx>
15. Постанова КМУ “Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року” від 03.03.2021 р. № 179. DOI: <https://goo.su/Msc>
16. Розпорядження КМУ “Про схвалення Концепції забезпечення нац. безпеки у фінансовій сфері” від 15.08.2012 р. DOI: <https://goo.su/zXg>
17. Розпорядження КМУ «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність” від 18.08.2017 р. №605-р. DOI: <http://surl.li/auzop>
18. Указ Президента України №347/2021 Про рішення РНБО від 11 серпня 2021 р. «Про Стратегію економічної безпеки до 2025 р.». DOI: <https://goo.su/Zbx>
19. Diplomacy. DOI: <https://goo.su/NOk>
20. Economic diplomacy. DOI: <http://surl.li/akyue>
21. Energy Diplomacy. DOI: <https://goo.su/9m3S>
22. Economic Diplomacy: A Review. Strategy & Macroeconomic Policy eJournal. Social Science Research Network (SSRN). 2021. DOI: <https://goo.su/wPr>
23. Gelev I. Energetic diplomacy and its role on creation of a new multipolar world // Academicus - International Scientific Journal, 2016, № 13. Pp. 89-102. DOI: <https://goo.su/kwF>
24. Hao Y. Some Thoughts on Deepening Economic Diplomacy. DOI: <https://goo.su/NCr>
25. Imbert, Bouyala Florence. 2017. In-Depth Analysis EU economic diplomacy strategy. European Parliament. DOI: <https://inlnk.ru/oemV7>
26. Lee D. Hocking B. & Denemark, RA. (2010). Economic Diplomacy. In The International Studies Encyclopedia (Vol. II). DOI: <http://surl.li/alqeq>
27. Manasserian T. Economic diplomacy: from theory to real life // Center for education, policy, research & economic analysis. DOI: <http://surl.li/akyuo>
28. Moons, Selwyn Economic Diplomacy and Economic Security, New Frontiers for Economic Diplomacy. Carla Guapo Costa, ed., Instituto Superior de Ciências Sociais e Políticas, 2009, pp. 37-54. DOI: <https://ssrn.com/abstract=1436584>

29. R. Saner, L. Yiu, *International Economic Diplomacy: Mutations in Post-modern Times*, Discussion Papers in Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations “Clingendael”, s.10. DOI: <https://goo.su/z1K>
30. *Tools of Economic Diplomacy*. DOI: <https://goo.su/O9n>
31. *Training Programmes on Commercial and Economic Diplomacy*. DOI: <http://surl.li/alqer>
32. Van Bergeij, Peter A.G. *Economic Diplomacy and the Geography of International Trade*. — E. Elgar Publishing, North Hampton, 2009. DOI: <https://goo.su/9QHs>
33. Wayne A. *What is economic diplomacy and how does it work?* DOI: <https://goo.su/C20>
34. Баранай П. *Современная экономическая дипломатия // Актуальные проблемы экономики*. DOI: <http://surl.li/alqet>
35. Барановська В.М. *Роль економічної дипломатії у ЗЕД країни // Економіка та держава, 2012. №2. С. 24-26*. DOI: <http://surl.li/akytx>
36. Батурин Л.М. *Экономическая дипломатия в мировой политике: история и современность*. DOI: <http://surl.li/akyus>
37. Беззуб І. *Іноземні інвестиції в українській економіці*. DOI: <https://goo.su/zdR>
38. *Біометан замість газу. Крок до енергетичної незалежності України* DOI: <https://goo.su/9iH5>
39. *Важлива місія «зеленої» енергетики для України – це енергетична незалежність*. DOI: <https://goo.su/9W8n>
40. Вереньова Д. *Інвестиції в Україну у 2021 році: найбільше надійшло з країн ЄС*. DOI: <https://goo.su/pF9>
41. *Види економічної дипломатії*. DOI: <https://goo.su/atOF>
42. Вульфф Ш. *Економічна дипломатія та взаємопов'язаність* DOI: <http://surl.li/auzmd>
43. Грущинська Н.М. *Економічна дипломатія як потужний інструмент подолання конфліктогенності країн // Економічний нобелівський вісник. 2016*.

№ 1 (9). С. 85-90. DOI: <http://surl.li/akytt>

44. Грущинська Н.М. Проблематика ЕД. DOI: <http://surl.li/akytu>

45. Дегтерев Д.А. Микро- и макроэкономическая дипломатия. Теория и практика / Д.А. Дегтерев // Сборник научных трудов профессорско-преподавательского состава, научных сотрудников и аспирантов по итогам НИР 2007 г.. СПб.: Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов. 2008. С. 225—226. DOI: <https://goo.su/9GMu>

46. Демченко О. Украинская дипломатия. Вызов третий: найти на карте Азию и Ближний Восток. DOI: <https://goo.su/9jm0>

47. Дипломатия. Модели, формы, методы / Т.В. Зонова. - М.: Аспект Пресс, 2013. - 348 с. DOI: <https://goo.su/ajr>

48. Жизнин С.З. Энергетика в современном мире и международная энергетическая политика. DOI: <https://goo.su/SIZ>

49. Заходи, що здійснюються для розвитку промисловості
DOI: <https://goo.su/AZo>

50. Зонова Т.В. Экономическая дипломатия// Внешнеэкономические связи. — Июнь 2005. Т. 18. № 6. С. 54-62. DOI: <https://goo.su/ovJ>

51. Іноземне інвестування. DOI: <http://leschishin.org/review/r005.php>

52. Інститути та механізми економічної дипломатії. DOI: <http://surl.li/alqeu>

53. Исаченко Т.М. Экономическая дипломатия в условиях политического кризиса. DOI: <https://inlnk.ru/68xwQ>

54. Економічна дипломатія. DOI: <http://surl.li/akyuf>

55. Економічна дипломатія в сучасній системі МВ. DOI: <https://goo.su/wto>

56. Економічна дипломатія: поняття, види та форми.
DOI: <https://goo.su/agnG>

57. Энергетика майбутнього. DOI: <https://energytransition.in.ua/infohrafika/>

58. Энергетична безпека. DOI: <https://goo.su/ld1>

59. Энергетична дипломатія. DOI: <http://surl.li/azjkm>

60. Энергетична політика України: міжнародний вимір.
DOI: <http://surl.li/auzox>

61. Капица Л.М. Економічна дипломатія. DOI: <http://surl.li/alqev>
62. Каррон де ла Каррьер Г. Экономическая дипломатия: дипломат и рынок. — М.: РОССПЭН, 2003. — 295 с. DOI: <https://goo.su/TCU>
63. Левицька А.М. ЕД: поняття, види та форми. DOI: <https://goo.su/iSK>
64. Мавланов И.Р. Экономическая дипломатия: Учеб. пособие. — 2-е изд., испр. и доп.. — Университет мировой экономики и дипломатии. — Москва: ООО Издательство "Аспект Пресс", 2016. DOI: <http://surl.li/alqew>
65. Нижник В.М. Економічна дипломатія та економічна безпека України Навч.пос.. - Хмельницький: ХНУ, 2007. - 299 с. DOI: <http://surl.li/akytl>
66. МЗС запускає оновлений блок торговельно-інвестиційної дипломатії DOI: <https://goo.su/UTv>
67. Офіс залучення інвестицій (UkraineInvest). DOI: <https://goo.su/IP0>
68. Офіс Національної інвестиційної ради. DOI: <http://surl.li/azjkn>
69. Офіційний веб-портал МЗС України. DOI: <http://mfa.gov.ua/ua>
70. Офіційний сайт Державної служби статистики. DOI: <http://surl.li/azjkq>
71. Офіційний сайт Мін-ва економіки України. DOI: <http://surl.li/azjkr>
72. Офіційний сайт Мін-ва енергетики України. DOI: <http://surl.li/auzmx>
73. Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) DOI: <https://goo.su/XvV>
74. Рада експортерів та інвесторів при МЗС. DOI: <https://goo.su/laY>
75. Радчук О. Давос-2021: что может предложить Украина DOI: <https://goo.su/B15>
76. Рейтинг глобальної конкурентоспроможності Світового економічного форуму 2019. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2019/12/GEF2019.pdf>
77. Роль экономического фактора в истории дипломатии DOI: <https://goo.su/9WiH>
78. Савойский А.Г. Економічна дипломатія як феномен міжнародного життя. DOI: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/807>
79. Савойський А.Г. Сучасна теорія ЕД. DOI: <http://surl.li/akyub>
80. Слободян Н. Енергетична дипломатія: чому Україні слід навчитись у ЄС. DOI: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2015/09/29/7038874/>

81. Стан інвестиційної діяльності в Україні. DOI: <https://goo.su/W9a>
82. Стровский Л. Е., Казанцев С. К., Паршина Е. А. и др. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: Учебник для вузов — М: ЮНИТИ-ДАНА, 2004, с. 96-98. DOI: <https://altairbook.com/go2/94099.html>
83. Турчин Я. Енергетична дипломатія як складова зовнішньої політики держави: європейський досвід для України, 2016. DOI: <https://goo.su/Sis>
84. Україна залучила \$5 млрд іноземних інвестицій. DOI: <http://surl.li/azjkr>
85. Учебно-методичний комплекс з дисципліни “Економічна дипломатія”, 2020 р. DOI: <https://goo.su/FJU>
86. Феєр О.В. Україна в глобальному рейтингу конкурентоспроможності: порівняльний аналіз // Науковий вісник Мукачівського державного у-ту, 2019. Серія Економіка. Випуск 2 (12). С. 40 – 44. DOI: <http://surl.li/amoab>
87. Фліссак К.А. Економічна дипломатія. Навч. посіб. - Тернопіль: “Новий вимір”, 2013. - 440 с.. DOI: <http://surl.li/akyuh>
88. Хасбулатов Р.І. Економічна дипломатія в 2 ч. (ч. 1): підручник / Р.І. Хасбулатов. М: Юрайт, 2019. 282 с.. DOI: <https://inlnk.ru/xvGnk>
89. Ходико В.І. Значення економічної дипломатії для національної конкурентоспроможності // Наукова спільнота. Шістдесяті економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів 27.10.2021) - Львів, 2021. 90 с. DOI: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3825/>
90. Центр економічної стратегії. Аналітична записка: Китайський економічний слід в Україні. URL: <https://inlnk.ru/l08mV>
91. Шаров О.М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи : монографія / О. М. Шаров ; Національний інститут стратегічних досліджень. – Київ: НІСД, 2019. – 560 с. – Бібліогр.: с. 549-550. DOI: <http://surl.li/viul>
92. Шаров О.М. ЕД як симбіоз науки та політики. DOI: <http://surl.li/akyum>
93. Шість кроків до енергетичної незалежності. DOI: <https://goo.su/9vcT>
94. Щетинин В.Д. Экономическая дипломатия. – М.: МО, 2001. – 408 с. DOI: <https://goo.su/9UbF>
95. Экономическая дипломатия. DOI: <http://surl.li/akyuf>

ДОДАТКИ

Додаток А

SUMMARY

Khodyko V. I. Economic diplomacy as a factor of increasing national competitiveness. – Masters-level Qualification Thesis. Sumy State University, Sumy, 2021.

The master's thesis focuses on the essence of the definition economic diplomacy, history of its formation, types and specific features. It reviewed the standards of economic diplomacy, its methods and tools in the context of competitive development. Analyzed the success of their implementation by the developed countries and Ukraine on the basis of competitiveness rankings of countries. Analyzed the activity of diplomatic service and their cooperation with other public administration in the field of foreign economic activity. Explained the role of the diplomatic factor in attraction of credit and investment resources and minimization of Ukraine's energy security. The main purpose of this research is to develop recommendations on how to improve the work of diplomatic agents of Ukraine in order to increase the national competitiveness.

Keywords: economic diplomacy, competitiveness, external economic activity, international cooperation, international economic relations.

АНОТАЦІЯ

Ходико В. І. Економічна дипломатія як чинник підвищення національної конкурентоспроможності. – Кваліфікаційна магістерська робота. Сумський державний університет, Суми, 2021 р.

У роботі досліджено сутність економічної дипломатії, історію її формування, види та особливості. Розглянуто стандарти економічної дипломатії, її методи та інструменти в контексті конкурентоспроможного розвитку. Здійснено

аналіз успішності їх застосування розвиненими державами та Україною на основі рейтингу конкурентоспроможності країн. Проведено аналіз діяльності органів дипломатичної служби, їх співпраці з іншими органами державної влади в сфері здійснення зовнішньоекономічної діяльності. З'ясовано роль дипломатичного чинника в залученні кредитно-інвестиційних ресурсів та зміцненні енергетичної безпеки України. Основною метою цього дослідження розробка рекомендацій щодо є покращення роботи дипломатичних агентів України задля підвищення національної конкурентоспроможності .

Ключові слова: економічна дипломатія, конкурентоспроможність, зовнішня економічна діяльність, міжнародне співробітництво, міжнародні економічні відносини.

Додаток Б

The Global Competitiveness Index 4.0 2019 Rankings

Covering 141 economies, the Global Competitiveness Index 4.0 measures national competitiveness—defined as the set of institutions, policies and factors that determine the level of productivity.

Rank	Economy	Oct. 2018 2019 ^a		Rank	Economy	Oct. 2018 2019 ^a		Rank	Economy	Oct. 2018 2019 ^a				
		Score ^b	Rank			Score ^b	Rank			Score ^b	Rank			
1	Singapore	84.8	+1	+1.3	1	Mexico	64.8	-2	+0.3	1	Kenya	54.1	-2	+0.5
2	United States	83.7	-1	-0.5	2	Bulgaria	64.8	+2	+1.3	2	Kyrgyz Republic	54.0	+1	+1.0
3	Hong Kong SAR	83.1	+4	+0.8	3	Indonesia	64.6	-5	-0.3	3	Paraguay	53.8	-2	+0.3
4	Netherlands	82.4	+3	—	4	Romania	64.4	+1	+0.9	4	Guatemala	53.5	-2	+0.2
5	Switzerland	82.3	-1	-0.3	5	Mauritius	64.3	-2	+0.5	5	Iran, Islamic Rep.	53.0	-10	-1.9
6	Japan	82.3	-1	-0.3	6	Oman	63.8	-6	-0.8	6	Rwanda	52.8	+6	+1.9
7	Germany	81.8	-4	-1.0	7	Uruguay	63.5	-1	+0.8	7	Honduras	52.7	—	+0.2
8	Sweden	81.3	+1	-0.4	8	Kazakhstan	63.5	+4	+1.1	8	Mongolia	52.6	-2	-0.1
9	United Kingdom	81.3	-1	-0.8	9	Brunei Darussalam	63.6	+6	+1.3	9	El Salvador	52.6	-5	-0.2
10	Denmark	81.3	—	+0.8	10	Colombia	62.7	+3	+1.1	10	Tajikistan	52.4	-2	+0.2
11	Finland	80.2	—	—	11	Azerbaijan	62.7	+11	+2.7	11	Bangladesh	52.1	-2	—
12	Taiwan, China	80.2	+1	+1.0	12	Greece	62.6	-2	+0.5	12	Cambodia	52.1	+1	+1.9
13	Korea, Rep.	79.6	+2	+0.8	13	South Africa	62.4	+7	+1.7	13	Bolivia	51.8	-2	+0.4
14	Canada	79.6	-2	-0.3	14	Turkey	62.1	—	+0.5	14	Nepal	51.8	+1	+0.8
15	France	79.6	+2	+0.8	15	Costa Rica	62.0	-7	-0.1	15	Nicaragua	51.5	-5	—
16	Australia	79.7	-2	-0.1	16	Costa	61.8	+5	+1.8	16	Pakistan	51.4	-2	+0.3
17	Norway	79.1	-1	-0.1	17	Philippines	61.8	-8	-0.3	17	Ghana	51.3	-5	-0.1
18	Luxembourg	77.0	+1	+0.4	18	Peru	61.7	-2	+0.4	18	Cape Verde	50.8	-1	+0.8
19	New Zealand	76.7	-1	-0.8	19	Panama	61.6	-2	+0.8	19	Lao PDR	50.1	-1	+0.8
20	Israel	76.7	—	+0.1	20	Viet Nam	61.5	+10	+3.5	20	Senegal	49.7	-1	+0.7
21	Austria	76.6	+1	+0.3	21	India	61.4	-10	-0.7	21	Uganda	49.9	+2	+0.1
22	Belgium	76.4	-1	-0.2	22	Armenia	61.3	+1	+1.4	22	Nigeria	49.3	-1	+0.8
23	Spain	75.3	+2	+1.1	23	Jordan	60.9	+2	+1.8	23	Tanzania	49.3	-1	+1.0
24	Ireland	75.1	-1	-0.8	24	Brazil	60.9	+1	+1.4	24	Côte d'Ivoire	49.1	-4	+0.8
25	United Arab Emirates	75.0	+2	+1.8	25	Serbia	60.9	-7	—	25	Gabon	47.5	n/a	n/a
26	Iceland	74.7	-2	+0.2	26	Montenegro	60.8	-2	+1.2	26	Zambia	46.5	-2	+0.5
27	Malaysia	74.6	-2	+0.2	27	Georgia	60.8	-8	-0.3	27	Eswatini	46.4	-1	+1.1
28	China	73.9	—	+1.3	28	Morocco	60.0	—	+1.5	28	Guinea	46.1	+4	+2.9
29	Qatar	72.9	+1	+1.8	29	Seychelles	59.8	-2	+1.1	29	Cameroon	46.0	-2	+0.9
30	Italy	71.5	+1	+0.8	30	Barbados	59.9	n/a	n/a	30	Gambia, The	45.9	-5	+0.5
31	Estonia	70.9	+1	+0.2	31	Dominican Republic	59.3	+4	+0.9	31	Deniz	45.8	-2	+1.4
32	Czech Republic	70.9	-2	-0.3	32	Trinidad and Tobago	59.3	-1	+0.4	32	Ethiopia	44.4	-1	-0.1
33	Chile	70.5	—	+0.3	33	Jamaica	59.3	-1	+0.4	33	Zimbabwe	44.3	+1	+1.6
34	Portugal	70.4	—	+0.2	34	Albania	57.8	-5	-0.5	34	Malawi	43.7	+1	+1.3
35	Slovenia	70.2	—	+0.8	35	North Macedonia	57.3	+2	+0.7	35	Mali	43.6	-4	—
36	Saudi Arabia	70.0	+2	+2.5	36	Argentina	57.2	-2	-0.3	36	Burkina Faso	43.4	-6	-0.5
37	Poland	69.9	—	+0.7	37	Sri Lanka	57.1	+1	+1.1	37	Lesotho	42.9	-1	+0.8
38	Mexico	69.5	-2	-0.2	38	Ukraine	57.0	-2	—	38	Madagascar	42.9	n/a	n/a
39	Lithuania	68.4	+1	+1.2	39	Moldova	56.7	+2	+1.2	39	Venezuela	41.8	-6	-1.3
40	Thailand	68.1	-2	+0.8	40	Tunisia	56.4	—	+0.9	40	Mauritania	42.9	-2	+0.1
41	Latvia	67.0	+1	+0.7	41	Lebanon	56.3	-8	-1.4	41	Burundi	42.3	+1	+0.7
42	Bosnia and Herzegovina	66.9	-1	-0.1	42	Algeria	56.3	+2	+0.5	42	Angola	38.1	+1	+1.1
43	Russian Federation	66.7	—	+1.1	43	Ecuador	56.7	-1	-0.1	43	Mozambique	38.1	-4	-1.7
44	Cyprus	66.4	—	+0.8	44	Eswatini	55.5	-1	+1.0	44	Haiti	36.3	—	-0.1
45	Bahrain	65.4	+5	+1.7	45	Bosnia and Herzegovina	54.7	-1	+0.8	45	Congo, Dem. Rep.	36.1	-1	-0.1
46	Kuwait	65.1	+8	+2.0	46	Egypt	54.5	+1	+1.0	46	Yemen	35.5	-1	-0.9
47	Hungary	65.1	+1	+0.8	47	Namibia	54.5	+6	+1.8	47	Chad	35.1	-1	-0.4

● East Asia and the Pacific
 ● Central
 ● Europe and North America
 ● Latin America and the Caribbean
 ● Middle East and North Africa
 ● South Asia
 ● Sub-Saharan Africa